

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra společenských věd

Diplomová práce

Bc. Radka Maděrová

POJETÍ ČLOVĚKA A SPOLEČNOSTI
V DÍLE FRANTIŠKA KREJČÍHO

Vedoucí práce: PhDr. Petr Zima, Ph.D.

Olomouc 2019

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a všechny použité zdroje informací jsem uvedla v seznamu literatury a zdrojů.

V Olomouci, dne 19. června 2019

.....

Podpis

Na tomto místě bych ráda poděkovala PhDr. Petru Zimovi, Ph.D. za jeho čas, rady a především trpělivost, kterou vůči mně projevil. Také děkuji své rodině za nekonečnou podporu.

Obsah

Úvod	5
1. Osobnost Františka Krejčího	7
2. Krejčího místo v českých dějinách	13
2.1 Krejčí v kontextu českého filozofického myšlení.....	16
2.2 Česká mysl.....	19
2.3 Pozitivismus.....	20
3. Krejčího filozofie	25
3.1 Člověk v rámci Krejčího filozofie	31
3.2 Společnost	43
3.3 Politika a mravnost	46
4 Pokus o porovnání vybraných témat s názory některých filozofů první republiky.....	49
4.1 Innocenc Arnošt Bláha	50
4.2 T. G. Masaryk.....	52
5. Zařazení tématu do výuky	55
5.1 Střední školy – gymnaziální vzdělávání.....	55
5.2 Zařazení tématu dle ŠVP	57
Závěr	60
Seznam zkratk	62
Prameny a literatura	63
Elektronické zdroje	65
Anotace	66

Úvod

Tato práce se zabývá významnou osobností z přelomu 19. a 20. století - Františkem Krejčím. Ačkoli o něm mluvím a píši jako o významném českém mysliteli, bohužel jeho jméno dnes znají dle mého názoru pouze odborníci zabývající se tématy, jichž se František Krejčí svojí působností dotkl. A to i přesto, že Krejčí ovlivnil české intelektuální ovzduší na několik desítek let, a to jak přímo, tak i nepřímo.

Hlavním cílem mé práce je pokusit se o přiblížení osobnosti Františka Krejčího a jeho vybraných myšlenek z oblasti filozofie. Františka Krejčího a jeho dílo jsem studovala jednak za pomoci sekundární literatury, jednak literaturou primární.

Práce jsem rozdělila do 4 částí. První část mapuje samotný život tohoto pozoruhodného myslitele. Vzhledem k tomu, že se dle mého názoru nejedná o osobu obecně známou, je jeho životu věnováno více prostoru, než jsem věnovala třeba J. A. Komenskému ve své bakalářské práci.

Druhá část práce se pokouší zasadit Františka Krejčího do dějin České republiky, potažmo Českých zemí. Vzhledem k tomu, že prožil éru Rakousko-Uherska i čerstvě vzniklého samostatného státu, tyto změny a okolnosti se musely projevit jak v jeho životě samotném, tak se mohly odrazit i v jeho práci. Zvláštní pozornost zde věnuji jeho místu v rámci českého filozofického myšlení. Samostatnými podkapitolami jsou i Česká mysl, což je první český filozofický časopis, jež spoluzakládal, a pozitivismus, čili filozofie, které byl zástupcem a vášnivým zastáncem. Filozofie, která ovlivnila celé dekády v našich dějinách filozofických.

Třetí část práce se věnuje samotné Krejčího filozofii. Nejprve se pokouší o komplexnější shrnutí jeho práce. Následně se zaměřuje na jednotlivé aspekty Krejčího filozofického systému. Práce se pokouší z jeho rozsáhlého díla pojmout některé stěžejní myšlenky týkající se především jeho pojetí člověka a společnosti. Činím tak v rámci jeho etiky, která pokrývá obě tato témata.

Následuje pokus o srovnání vybraných myšlenek s některými jeho současníky, především pak s T. G. Masarykem, jakožto nejvýznačnějším filozofem první republiky pro dnešní studenty, a I. A. Bláhou.

Poslední část práce se týká možností zařazení tématu do procesu výuky. V této části se držím pravidel současného školského systému. Vzhledem k povaze a náročnosti tohoto tématu jsem jej umístila do výuky na střední školy. Zasazení výuky přitom přihlíží jak k rámcově vzdělávacím plánům, tak ke školnímu vzdělávacímu plánu konkrétní střední školy.

1. Osobnost Františka Krejčího

Dne 21. srpna 1858 se v Hostinném (město v okrese Trutnov v Královéhradeckém kraji v severovýchodních Čechách) narodil František Krejčí – český myslitel, vědec, učitel a vychovatel. Byl nejstarším ze 4 dětí berního úředníka.¹ Vzhledem k povaze práce živitele rodiny strávil Krejčí dětství na různých místech. Obecnou školu vychodil v Novém Bydžově. Studia na gymnáziu začal v Hradci Králové, pokračoval v nich v Litomyšli a dokončil na akademickém gymnáziu v Praze.

Jeho přítel ze studentských let na hradeckém gymnáziu a později i na univerzitě Jan Voborník vzpomíná, jak Krejčí prokazoval vlohy nejenom k matematice, fyzice a přírodním vědám, ale i poezii. Právě jeho vášeň k poezii a literatuře jej nakonec pravděpodobně zavedla i na cestu filozofie navzdory vrozeným vlohám spíše k přírodním vědám. „Filosofie a poesie jsou sesterské síly ducha lidského, které si jen někdy zdánlivě odporují, vpravdě však se rády podporují a spojují k společnému cíli...“²

Krejčí se literatuře věnoval nejenom jako nadšený čtenář, ale i jako začínající spisovatel. „První dramatický pokus Františka Krejčího byla, jak se zdá, nějaká senzační hra ze života“³, jejíž název měl být *Bohatý a chudá v zajetí*. Tuto hru však pravděpodobně ani nedokončil, neboť o ní není nikde žádná zmínka. Voborník tedy označuje za jeho prvotinu mladistvou romantiku s názvem *Rožmberk*. Kromě těchto prvních literárních pokusů napsal i další romantické hry jako např. *Panna Černoorská*, *Štěpán Tomaševič* nebo *Demetrios*.⁴

Ačkoli Krejčímu Litomyšl vyhovovala na poli studijním méně než Hradec, našel zde mimořádnou oporu v některých vyučujících. Byli to matematik Miřiovský,

---

¹ V biografii Františka Krejčího Jiřina Popelová uvádí, že se narodil v Arnau. Tato biografie vyšla roku 1942, kdy se hojně užívaly německé názvy obcí a měst. Arnau je tedy německý název obce Hostinné.

² Voborník, Jan. Filosofovo poetické mládí. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 291.

³ Tamtéž, s. 292.

⁴ Popelová, Jiřina. Filosof František Krejčí. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 10 - 11.

jehož obdivoval pro jeho vyučovací metodu, a filolog Jan Majer. Právě oni byli těmi, kdo jako první četl Krejčího díla a podporovali ho v dalším úsilí.

V psaní pokračoval i později na gymnáziu v Praze, kde své středoškolské studium zakončil maturitní zkouškou. Svému příteli v dopise napsal roku 1893, že se stěhuje do Prahy, „do toho literárního střediska, kam [jej] mocně srdce táhne.“⁵ Zde se věnoval historickým hrám o knězi Janu Želivském a portugalské královně Inez.

Přestože se Krejčího priority při pobytu v Praze měnily, svoji vášeň k literatuře projevil i později při studiu na univerzitě, kdy se věnoval především filologii. Na pražské filozofické fakultě pak kromě klasické filologie studoval v letech 1875 – 1879 také estetiku, filozofii a psychologii, povětšinou u herbartovských učitelů.⁶

Voborník rád vzpomíná na Krejčího jako na blízkého přítele, se kterým byli sice každý jiný, avšak právě to je nakonec pojilo po celá léta.

„Kritická převaha jeho se ukázala vždy, kdykoli jsme se (v dopisech) octli na půdě teorií. Já teoriím věřil, chtěl jsem jim jen rozumět; on teorie potíral a učil mne ode všech osvobozovat.“⁷

1882 dosáhl Krejčí aprobace pro střední školy, a to z klasické filologie a filosofické propedeutiky. Doktorát získal o čtyři roky později za práci s tématem *O vývoji pojmu božstva u Řeků*.⁸ Po dokončení svých studií působil do konce století jako středoškolský učitel na venkově a stejně jako v mládí i nyní vystřídal několik působišť. Nejprve učil v Mladé Boleslavi, nejdéle však vydržel v Novém Bydžově, kde vyučoval 13 let.

---

⁵ Voborník, Jan. *Filosofovo poetické mládí*. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 293.

⁶ Herbatismus – vychází z filozofických, estetických a pedagogických názorů J. F. Herberta. V Německu ve 20. a 30. letech 19. století působí jako silná protihegelovská opozice, podává střízlivý, racionalistický a mechanický pohled na skutečnost. V Čechách svým zdůvodňováním vědecké střízlivosti, exaktnosti, racionalismu a úcty k faktům vytváří předpoklady pro přijetí pozitivismu. *Stručný filozofický slovník*. Praha: Svoboda, 1966, s. 162 - 163.

⁷ Voborník, Jan. *Filosofovo poetické mládí*. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 294.

⁸ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 11.

Popelová ve své biografii věnující se osobě Františka Krejčího z roku 1942 poukazuje na to, že díky dlouhodobému pobytu na venkově můžeme u Krejčího mluvit o tom, že byl téměř samouk, co se týká oborů psychologie a filozofie - „podněty z pražské fakulty nebyly asi nijak význačné, a jinak neměl ani příležitost studovat na cizích universitách, ani poznati cizí experimentální laboratoře psychologické, ani nemohl diskusemi ve vědeckých společnostech konfrontovat růst svých názorů s názory cizími.“⁹

Zlom nastává až roku 1896 jeho účastí na mezinárodního sjezdu pro psychologii v Mnichově, který navštívil spolu s profesorem Čádou. Zde se seznámil s velkými jmény v oblasti tehdejší psychologie – např. Lipps, Flechsig, Brentan, Forelem nebo Stumpf. Následovaly další studijní cesty, tentokrát do Lipska a Berlína. To vše nedlouho před jeho habilitací.

Nejspíše právě v jeho samostatném učení a preciznosti, se kterou budoval svůj systém, byl později ve svých přesvědčeních tak neoblomný a urputný. Již v době svého učitelského působení vydával studie, které se čím dál více ubíraly směrem filosofickým a psychologickým, oproti jeho alma mater klasické filologie. Studie uveřejňoval v gymnasiálních programech nebo časopisecky – např. ve *Filologických listech*, *Časopisu českého musea* nebo *Naší době*. Roku 1898 byl již jako autor mnoha prací přeložen do Prahy.

Na základě spisu Zákon asociační, který doporučil profesor Durdík, a za souhlasu Masaryka a Hostinského, je Krejčí habilitován v oboru filozofie, především pak psychologie.¹⁰

V Praze se postupně stává jednou z předních postav české filozofie. Svůj podíl odvádí mimo jiné i jako spoluzakladatel prvního českého filozofického časopisu *Česká mysl*, který s krátkou přestávkou redigoval 30 let.

Roku 1905 byl jmenován mimořádným profesorem na pražské univerzitě. Řádným profesorem se stal však teprve roku 1912. Na řádného profesora byl přitom navrhován již roku 1908, avšak byl zamítnut pro pokrokovou aktivitu, zvláště pak

---

⁹ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 11.

¹⁰ Král, Josef. *František Krejčí*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 19 - 21.

pro jeho svobodomyšlnější názory na náboženství.¹¹ Přesto se Krejčí stává jedním z předních organizátorů českého filozofického života.

Na univerzitě přednášel psychologii a vybraná témata z dějin filozofie a filozofii praktickou, tedy etiku. Mezi jeho kolegy na univerzitě patřil i František Čáda, po jehož smrti roku 1918 převzal psychologický seminář, který vedl spolu se seminářem filozofickým.

Již roku 1900 požádali profesori Durdík s Masarykem o zřízení kabinetu pro experimentální psychologii, kterou měl vést Krejčí. Je tak učiněno až roku 1921 prostřednictvím psychologického ústavu Karlovy univerzity. Přetvořením jednoho oddělení filozofického semináře v seminář psychologický a novým pracovištěm dovršil Krejčí oddělení a osamostatnění psychologického studia na Karlově univerzitě. Vedle vlastního filozofického semináře vedl Krejčí nejprve jako zastupující profesor Masaryka, později již trvale druhé filozofické oddělení semináře.¹²

Jeho vědecká dráha postupovala. V letech 1923 - 24 se stal děkanem filozofické fakulty, kde nepřetržitě působil až do svých sedmdesáti. Stal se řádným členem České akademie věd a umění. Pokoušel se také koncipovat demokratickou podobu socialismu, k čemuž i orientoval směřování časopisu *Budoucnost*, který redigoval v letech 1918–20. Publicisticky vystupuje na obranu demokratických svobod. Angažuje se v antiklerikálním hnutí, již od dob monarchie byl aktivním členem Volné myšlenky.¹³ Toto hnutí bylo založeno koncem 19. století a chtělo navazovat na protináboženské tradice osvícenství.

„Propagace nenáboženského světového názoru, uvědomělá víra v pokrok, úsilí, osvoboditi lidské myšlení od běžných předsudků a představ, odporujících současnému stavu poznání, boj proti metafysickým výkladům nepoznatelna, snahy

---

¹¹ František Krejčí. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

¹² Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 21 - 22.

¹³ František Krejčí. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

*o uplatnění nenáboženské morálky, to všechno přímo předurčovalo hnutí Volné myšlenky filosofii pozitivní.*¹⁴

Není tedy divu, že jedním z hlavních členů hnutí na našem území byl pozitivista František Krejčí, který dokonce formuloval některé stěžejní programové zásady české Volné myšlenky.

Kromě přednášek na univerzitě se Krejčí věnoval i přednášení mimo její půdu. Zcestoval mnoho českých měst a působil tak na široký okruh posluchačů. Se svými posluchači probíral témata jako psychologie, nebo častěji otázky mravní. Mluví o přirozené morálce a světovém názoru moderního člověka. Zabývá se také poměrem vědy a mravnosti k náboženství.¹⁵

Krejčí na krátký čas vstoupil i na pole politické, avšak zde se jeho názory často neshodovaly s politickou kulturou, a tak tento směr svého působení brzy opustil. Přesto se do politiky zapsal již před válkou jako významný člen strany realistické, později v letech 1918-1920 byl členem revolučního Národního shromáždění a v neposlední řadě od roku 1920 působil 5 let jako senátor za Československou stranu národně-socialistickou.¹⁶ Své rozhořčení nad rozpory mezi politickým životem a jeho mravními zásadami vyjádřil i v díle *Politika a mravnost*.

Zklamání zažil však František Krejčí nejenom v životě politickém. Byl terčem mnoha polemik, často až hrubých a osobních. Krejčí však každý takovýto útok rázně odrážel. Vedl zaryté spory s lidmi odlišného filozofického názoru a ve finále se s nimi rozcházel nejenom názorově, ale i lidsky. Tyto spory byly nejčastěji dány právě Krejčího přesvědčením a neústupností ve vlastních názorech.

Jedním z těch, kteří s Krejčím vedli veřejné polemiky, byl i filozof přírodních věd Karel Vorovka. V roce 1926 vydal Vorovka spis *Polemos – Spory v české filosofii v letech 1919 – 1925*, kde se vyjadřuje k jejich vzájemně si určeným časopiseckým příspěvkům a vzájemným nařčením.

„... Na některé výpady velmi osobní, jsem vůbec neodpověděl. Přál jsem si, aby více méně neplodné ty polemiky klidně odpočinuly v aktech. Stalo se však, že Fr.

---

¹⁴ Milde, L. Krejčí a Volná myšlenka. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 297.

¹⁵ Popelová, Jiřina. Filosof František Krejčí. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 13.

¹⁶ K úmrtí prof. dr. Františka Krejčího. In: Národní politika. Praha: 52 (142), 1934, s. 5. [cit. 2019-06-03]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?id=8172501>

Krejčí užil svého vlivu a vydal letos ve Věstníku Královské České Společnosti Nauk německých pojednání „Kritische Blicke auf den gegenwärtigen Stand des philosophischen Denkens in Böhmen“, kdež celou skupinu filosofů blízkých Filosofickému Ruchu ostře napadl...“¹⁷

Vorovka v tomto spise otiskl již vydané polemiky spolu s doprovodným vysvětlením, mezi kterými nechybělo např. jeho stanovisko k Masarykovi nebo ke Krejčího *Pozitivní etice*.

Popelová k těmto výměnám píše, že takovými spory česká filozofie bohužel trpěla a poukazuje na to, že tvrdé umlčování idealistických směrů i jako protiv k pozitivismu škodily zdravé výměně filozofických myšlenek a rozvoji nebohatého českého filozofického života.¹⁸ Jako dějepisec historie se dokázal Krejčí zastat názorů, se kterými sice nesouhlasil, ale viděl v nich jakýsi potenciál. Toho však již nebyl schopen v aktuálním dění a životě.

Krejčí si cenil rodiny a spokojené rodinné prostředí dokázal ocenit i ve svých spisech. K rodině se tedy obracel vždy, kdy potřeboval bezpečné útočiště. Ačkoli se v posledních letech svého života distancoval od veřejného dění, vědecky byl aktivní až do konce. Rok před svou smrtí vydává *Hegelovu filozofii dějin*. František Krejčí zemřel po delší nemoci 24. září 1934 ve své vile v Ořechovicích v Praze ve věku téměř 76 let.¹⁹

---

¹⁷ Vorovka, K. *Polemos. Spory v české filosofii v letech 1919 – 1925*. Praha: Sfinx, 1926, s. 5.

¹⁸ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 44.

¹⁹ K úmrtí prof. dr. Františka Krejčího. In: *Národní politika*. Praha: 52 (142), 1934, s. 5. [cit. 2019-06-03]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?id=8172501>

2. Krejčího místo v českých dějinách

Osobnost, které se tato práce věnuje, se narodila v druhé polovině 19. století. Největší myšlenkový rozlet v podobě literárních děl však Františka Krejčího čekal až na počátku století 20. Budeme-li mluvit o rozměrech filozofie Františka Krejčího, nemůžeme zcela pominout dobu a ovzduší, v nichž žil a tvořil. Tedy o přelomu 19. a 20. století.

Život Františka Krejčího se v podstatě překrývá s obdobím, které pravděpodobně znamenalo největší změny za relativně krátký čas v našich dějinách. Obecně řečeno je vývoj filozofického myšlení určen „pohybem ekonomických a sociálních struktur, kdy přímý vliv na společenské a individuální vědomí mají politické, právní a morální reflexy.“²⁰ Stejně jako se tyto změny podepisovaly na formování českého národa, přímo ovlivňovaly i Františka Krejčího a utvářely hlavní směry soudobého českého filozofického myšlení.

František Krejčí se narodil v období vlády rakouského císaře Františka Josefa I. Národy žijící uvnitř císařství, Čechy nevyjímaje, se od poloviny 19. století hlásily se svými požadavky. Po porážce Rakouska u Hradce Králové roku 1866 bylo jasné, že dosavadní absolutismus je nadále neudržitelný. Situace využili především Maďaři a vzniká tak Rakousko-Uhersko.²¹ Dalším významným krokem vpřed pro národy Rakouska-Uherska byla tzv. prosincová ústava roku 1867, která z poradního orgánu Říšská rada ustanovila parlament, tedy zákonodárny orgán monarchie.

Český národ toužil po výraznějším postavení Českých zemí, někteří odvážlivci dokonce po osvobození vlasti. I toto je tématika, které se František Krejčí dotýká ve svých literárních počátcích. Inspiruje se Prokopem Chocholeškem a jeho Jihem a píše již zmiňovanou *Pannu Černoorskou*. Jan Voborník vzpomíná, že tehdy bylo toto smýšlení poměrně časté. Tato informace mne osobně poměrně překvapila, neboť ze školních lavic mám zažitou myšlenku, že samostatnost českého, respektive československého národa je idea vlastní až Masarykovi.

---

²⁰ Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení. Od roku 1848 do roku 1948. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 9.

²¹ Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu. 4. vyd. Praha: Paseka, 1997, s. 102.

„Každé romantické myslí byly takové ideje tehdejší, po Chocholouškově »Jihu« na snadě. [...] Slovanská myšlenka a vzájemnost, bratrský boj na Jihu! Osvobození vlasti! V proudu těchto tužeb plul také František Krejčí.“²²

Po rozdělení pražské techniky roku 1869 a Karlo-Ferdinandovy univerzity v roce 1882 bylo možné absolvovat celé studium v českém jazyce. Rozdělení také zapříčinilo volná místa na českých katedrách, neboť jen málo profesorů přešlo na českou část školy. Vzniká tak prostor pro nové tváře a vznikají ta významná česká badatelská střediska. Metodologicky byla moderní česká věda rychle dohánějící tu německou ovlivněna myšlenkami pozitivismu. Právě pozitivismus a česká univerzita se přímo pojí s osobností Františka Krejčího, který zde od počátku nového století působí.

Nejvýznamnější osobou z hlediska následujících událostí se zdá však jiný český myslitel. Byl jím Tomáš Garrigue Masaryk. Podobně jako Krejčí působil na pražské univerzitě jako profesor filozofie, shodně s Krejčím, a sociologie oproti Krejčího psychologii. Byl to právě on spolu s dalším univerzitním profesorem Františkem Drtinou, kdo využil svůj politický vliv a po čtvrté urgenci se přimluvil pro získání profesorského titulu Krejčího.

Masaryk hlásal nutnost změny politického a veřejného života. Zastával stanoviska vycházející z odkazu českého národa a ideálu humanity, odmítal však odvolávání se na starou slávu a chtěl se soustředit na řešení aktuálních problémů. Stal se tak představitelem realismu podobně jako například Jozef Kaizl nebo Karel Kramář.²³

Masaryk se stává vůdčí osobností české intelektuální scény již v 80. a 90. letech 19. století. Sílí česká buržoazie jeho prostřednictvím dospívá k „teoretické reflexi svého reálného postavení a perspektiv dalšího vývoje“.²⁴

V 90. letech se intenzivně věnuje publikační činnosti a vydává sérii spisů týkající se české otázky. Snaží se zde pozitivně vyzdvihnout český národní program,

---

²² Voborník, Jan. Filosofovo poetické mládí. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 293.

²³ Dějiny zemí Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu. 4. vyd. Praha: Paseka, 1997, s. 109.

²⁴ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 9.

který se opírá o filozofii českých dějin vycházející z české reformace. Ačkoli je Masaryk původně zastáncem reformace Rakouska-Uherska kvůli hromadícím se konfliktům s vídeňskou vládou ztrácí jako poslanec Říšské rady v reformovatelnost víru. Když v roce 1914 vypuká 1. světová válka, odchází Masaryk do exilu a staví se do čela protirakouského odboje. A je to právě Masaryk, o kterém se dá říct, že se nakonec zasloužil o samostatný Československý stát.

Samostatnost Československa umožnila mimo jiné rozšíření vysokoškolských pracovišť v novém státě. Na nově vzniklých univerzitách v Brně a Bratislavě vznikají i nová filozofická střediska. Tím se uvolňuje místo pro nové osobnosti československého filozofického myšlení.

Krejčí vkládal do nové republiky velké naděje. Aktivně se zapojoval do veřejného dění a byl i politicky činný. Přiřadil se k členům socialistické strany a dokonce vypracoval část jejího programu z oblasti kultury. Aktivně se i nadále zapojoval do vzdělávání, stal se předsedou vzdělávací instituce socialistické strany, a sice Ústřední školy dělnické. Ve spolupráci s hnutím Volná myšlenka (VM) tak přímo ovlivňoval politicko-vzdělávací, kulturní i vědecko-popularizační činnost v Československu.²⁵

Válka poměrně radikálně ovlivnila i toto hnutí. Před válkou byla Volná myšlenka v podstatě ilegální, sotva trpěná, s pouhou hrstkou příznivců. Přesto se stal Krejčí její filozofickou autoritou. Již v přednáškách o cílech a smyslu VM Krejčí předestírá svůj postoj k náboženství a etice, kdy říká: „*nepokládáme náboženskost, víru v určité představy, za podmínku mravnosti [...] a stavíme mravnost výše než náboženství.*“²⁶ Což samo o sobě však již vyvstává z podstaty antiklerikálního hnutí.

Poválečný rozmach hnutí však Krejčímu i dalším zavdával k obavám. Pod vlivem Masarykovy autority a rozkvětu nekatolických církví se mluví o úpadku pozitivismu, který však byl bytostně spjat s VM. Noví ideoví vůdcové, např. profesori Kunstovný a Svoboda, se snažili vybudovat mravní normy na náboženském základě, což taktéž odporovalo původnímu poslání VM. František Krejčí dokonce kritizuje VM pro její odklon od pozitivismu, byť byl jejím dlouholetým aktivním

---

²⁵ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 16.

²⁶ Milde, L. Krejčí a Volná myšlenka. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 298.

členem. Obrat ve vývoji směrem k původnímu programu nastává roku 1925, kdy opět uvnitř hnutí vítězí pozitivismus.²⁷

Podobně jako se postupem času Krejčí rozcházel s vyvíjením Volné myšlenky, rozcházel se i se svým politickým působením. Rozčarování z politiky i z nesčetných polemik, o kterých jsem již psala, způsobilo jeho odchod z veřejného života. Nikoli však z života vědeckého a filozofického.

2.1 Krejčí v kontextu českého filozofického myšlení

Jak bylo předestřeno, Krejčí měl za svého života významný vliv hned v několika aspektech veřejného života. Ovlivnil tak celou řadu svých současníků i žáků. Není proto divu, že k jeho myšlenkám se hlásili vědečtí, pedagogičtí i kulturní pracovníci i po jeho smrti.

Krejčí je několika erudovanými historiografy filozofie, jako jsou J. Popelová, J. Pešková, K. Hlavoně, J. Cetla a M. Pauza, považován za zakladatele a nejvýznamnějšího představitele tzv. druhé etapy českého pozitivismu.²⁸

Josef Král ve svém příspěvku do sborník k poctě Františka Krejčího z roku 1929 uvádí, že samotná Krejčího publikační činnost určuje Krejčímu místo v dějinách české filozofie. Nesmazatelně se však zapsal do dějin právě jako nejvytrvalejší obhájce pozitivismu.²⁹

Krejčího filozofický systém beze sporu ovlivňoval filozofické smýšlení dlouhá léta a významně se spolupodílel na vytváření profilu společenského vědomí první republiky. Jeho filozofie v podstatě tlumočí názory, ideje a postoje maloburžoazní inteligence, učitelů, kulturních i vědeckých pracovníků i středoškolské a vysokoškolské mládeže tehdejší doby.³⁰

---

²⁷ Milde, L. Krejčí a Volná myšlenka. In: Sborník ku poctě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 299 – 303.

²⁸ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 17.

²⁹ Král, Josef. Význam Krejčího v dějinách české filosofie. In: Sborník ku poctě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 24.

³⁰ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 21.

Ačkoli Krejčí není světově nijak známý, ba spíše je neznámým, jeho přínosu filosofii si ve své době všimli i naši sousedé z řad odborníků. Polský univerzitní profesor W. M. Kozłowski se zabýval českou filozofií v rámci rukopisu *Le positivisme en Pologne et en Tchécoslovaquie*, z něhož pro Sborník byla vyňata a přeložena část věnovaná mimo jiné Krejčímu.³¹ Kozłowski zde oceňuje především Masaryka, Krejčího a Drtinu, jež podle něj zauímají zvláštní místo v tehdejší filosofickém myšlení.

*„Krejčí vypracoval svůj filosofický názor v soustavu velmi úplnou, zbavenou vnitřních sporů a nadto uzpůsobenou tužbám potlačených národů slovanských, jejich potřebám theoretickým i praktickým a uzpůsobenou duchu doby...“*³²

Krejčí patřil mezi skupinu Masarykových stoupců a posluchačů, ale nenechal se ovlivnit jeho náboženským úsilím. Byl zastáncem čistě vědeckého směru pozitivismu a obhajoval svoje učení proti četným kritikům. To mu získalo mezi posluchači i čtenáři značné stoupence. Krejčí tak vytvořil poměrně početnou skupinu filosofů a odborných pracovníků, které spojoval především důraz na vědeckou metodu filozofické práce a na zkušenost jako základ veškerého poznání.

Jedním z jeho žáků byla například i další významná osobnost vzniku Československa, náš druhý prezident Edvard Beneš. Beneš byl studentem vinohradského gymnázia, kde Krejčí krátce vyučoval. Později se s ním setkal i v rámci své univerzitní dráhy. Krejčí zde byl spolu s Masarykem, Drtinou a Čádou jeho profesorem. Už zde prý viděl boj mezi Masarykovým a Krejčího učením. Ačkoli nejprve přijal Krejčího učení, po svém studiu v zahraničí přijal Beneš spíše protipositivistické stanovisko. Přestože se tedy později názorově s Krejčím rozcházel, i tak si ho nesmírně vážil a nezpochybňoval jeho zaslouženou pozici v rámci českého filozofického myšlení.

„Ale jedna věc mi byla u Krejčího vždy milá a drahá: dovedl stát za svým míněním, dovedl býti důsledným, nehledal po všech možných i nemožných cestách prázdnotou a povrchní erudici filosofickou, byl svým vždy a za všech okolností, svou věc znal a do důsledků si ji propracoval, byl svou individualitou, i když mu vytýkali

---

³¹ Kozłowski, W. M. Masaryk, Krejčí, Drtina. In: Sborník ku poctě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 27.

³² Tamtéž, s. 29.

*neoriginalitu, osobností, které snad chyběly oslňující a strhující vlastnosti, která však měla vždy charakter, odvahu a důslednost. To bylo pro naše poměry, pro náš život kulturní, naši universitu a náš předválečný i poválečný život veřejný věc veliká. [...] Profesor Krejčí by v tom měl být vzorem i novým generacím.*³³

František Krejčí svým dílem ovlivnil hned několik disciplín. Kromě psychologie a filozofie se o něm dá zmínit i v rámci sociologie. Činí tak Innocenc Arnošt Bláha ve své *Československé sociologii* od jejího vzniku do roku 1948. Bláha o Krejčím mluví ne jako o sociologickém odborníkovi, nýbrž v rámci souvislostí se sociologickým psychologismem. Krejčí se totiž v rámci své etiky a filozofie vůbec zabýval i jevy sociálními a mravností obecně.³⁴

Josef Král shrnuje po smrti Krejčího působení na české odborné scéně takto: *„Svémi spisy, Českou myslí a svým působením na universitě a ve veřejnosti vykonával Krejčí pronikavý vliv na české myšlení filosofické.*³⁵

Ještě před Krejčího smrtí vychází k jeho počtě sborník sestavený jeho žáky a přáteli. Vychází k příležitosti jeho odchodu z akademické půdy. Sborník ukazuje Krejčího jako vlivného filosofa a učitele. Tato předmluva mimo jiné krásně shrnuje jejich vztah k Františku Krejčímu.

*„Sborník k jeho počtě není ještě oceněním historickým bohatého jeho životního úsilí. Je pokusem kruhu jeho žáků, přátel, stoupců, ať už za ním jdou zcela nebo jen v něčem, ukázat bohatost a význam jeho myšlenek. Všechny přispěvatele spojuje úcta k jeho poctivé, mužné osobnosti, vděčnost k učiteli, uznání jeho velké životní práce...“*³⁶

---

³³ Beneš, Edvard. Dopis redakci. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 282.

³⁴ Bláha, Innocenc Arnošt. Československá sociologie. Od svého vzniku do roku 1948. Brno: Doplněk, 1997, s. 100.

³⁵ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 53.

³⁶ Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 8.

2.2 Česká mysl

Kromě působivé životní dráhy, jež ovlivnila mnoho dalších osobností, je František Krejčí spojen taktéž s jedním projektem, který zanechal otisk v našich dějinách a zajistil mu nesmazatelné místo v rámci české filozofie. Roku 1900 společně s Františkem Drtinou a Františkem Čádou zakládá první český odborný filosofický časopis s názvem *Česká mysl*.

Časopis se tak stal prostředkem k šíření jeho názorů, neboť byl Krejčí dlouhá léta jeho spoluredaktorem. S přestávkami časopis redigoval od jeho počátku téměř až do Krejčího smrti, tedy mezi lety 1900 až 1931.

Krejčí ovlivňoval časopis v duchu pozitivismu, neboť byl jeho přesvědčeným zastáncem. Publikoval nejenom vědecké články a studie, ale zvěčnil se i jako autor recenzí, glos či komentářů k událostem ze světa jak vědeckého, tak i např. politického. „Krejčí se v nich často jeví jako bystrý pozorovatel, originální posuzovatel a často přísný karatel.“³⁷

Před vznikem odborného filosofického časopisu byly filozofické stati, recenze a zprávy otiskovány v nejrůznějších časopisech, např. Časopis Muzea Království českého, Osvěta, Rozhledy, Athenaeum, Naše doba, Hlídka, Vychovatelské listy, Moderní revue a jiné. Řada filozofů publikovala své první příspěvky v programech – výročních zprávách gymnázií (na nichž po absolvování vysoké školy učili).³⁸

„Potřeba zvláštního listu věnovaného studiím filosofickým stava se v naší literatuře stále nalehavější. Neměli jsme dosud organu, jenž by poskytoval jednotný, soustavný přehled o ruchu v práci filosofické doby přítomné a dával podnět k samostatné práci vlastní. Z potřeby této vznikla "Česka Mysl".“³⁹

Časopis vycházel nejprve v nakladatelství Jana Laichtera jako orgán Jednoty filozofické. Jejimi prvními redaktory byli, jak již bylo řečeno Krejčí, Drtina (do r. 1907) a Čáda. Během války vyšel časopis pouze dvakrát a to v letech 1914 a 1917.

---

³⁷ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 13.

³⁸ Filozofické časopisy. In: *Slovník českých filosofů* [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/casop.html>

³⁹ Úvod. In: *Česká mysl* [online]. Praha: Jan Leichter, 1900, 1(1). [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://nb.vse.cz/kfil/elogos/archives/mysl-1/Uvod.htm>

Během dalších let byl časopis vydáván pod různými nakladateli. V roce 1948 bylo další vydávání časopisu úředně zastaveno. A přestože po obnovení Jednoty filozofické v roce 1989 došlo k pokusu o obnovení ČM, během následujících 10 let vyšla pouhá 3 čísla.⁴⁰

ČM přinášela stati a články (s problematikou nejen filozofickou, ale i psychologickou, sociologickou, pedagogickou, estetickou, religionistickou), rozhledy, recenze a zprávy z domácího i zahraničního filozofického života. Měl to být časopis český nejen slovem, ale i duchem: chtěl „vystihovat ducha českého v dějinách i v době přítomné, stopovat jeho vývoj, chápat a tlumočit způsob, v němž se mu zračí světové záhady, objasnit českou mysl v poměru jejím k vědě a víře“.⁴¹

ČM byla časopisem pozitivistickým, i z hlediska toho, že se k němu hlásili její hlavní představitelé. Dbala na zdůrazňování vědeckosti, zavrhování metafyziky, spoléhání na přírodovědu, objektivismus v názorech na etiku. A ačkoli ani Krejčí či Čáda nepřijímali na sto procent filozofii Masarykovu, tedy filozofický zájem o aktuálnosti dne, uznávali jeho osobu jako odborníka a svého prezidenta a snažili se tedy časopis přiblížit v té době aktuálním potřebám.

2.3 Pozitivismus

Již na několika místech této práce zmiňuji filozofický směr, který je prolnut celým Krejčího dílem. Jedná se o pozitivismus.

Pozitivismus je definován jako jeden z nejvlivnějších směrů filozofie 19. století. Snaha pozitivismu spočívá v tom, být filozofií moderní vědy. Pozitivismus vzniká jako reakce na spekulativní filozofii přelomu 18. a 19. století a na rychlý rozvoj vědy. Funkcí pozitivismu je systematizovat vědecké poznatky do jednoty a v teorii poznání se v zásadě opírá o empirii. Pozitivismus měl značný ohlas mezi přírodovědci i širším okruhem vzdělanost, dokonce aspiroval na to stát se novým „vědeckým názorem“.⁴²

---

⁴⁰ Filozofické časopisy. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/casop.html>

⁴¹ Tamtéž.

⁴² Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 323.

Tento filozofický směr vzniká ve Francii a byl formulován Augustem Comtem. V anglickém prostředí je zastoupen především prací Herberta Spencera, který byl také vzorem pro Františka Krejčího, nebo J. S. Millem.

V jiném významu by se o něm dalo mluvit jako o obecném označení filozofického postoje uznávajícího vědecké poznání jako jediné možné, odmítající metafyziku a akcentující empirickou noetiku.⁴³

Česká filozofie první poloviny 19. století směřující k národní emancipaci pod vedením Palackého, Smetany nebo Klácela reflektující filozofii dějin, byla vystřídána spíše apolitickým herbatismem a postupně se uplatňujícím pozitivismem.⁴⁴ V této době se narodil, žil a působil František Krejčí, který významnou měrou přispěl právě k rozvoji českého pozitivismu.

Český pozitivismus nezůstával po celou dobu svého působení v naší zemi stejný, naopak se postupně vyvíjel. Od stále spíše herbatovsky zaměřených referencí o situaci v zahraničí přes období „tří Františků“ (Krejčí, Čáda, Drtina) až k takové podobě pozitivismu, kterou představoval Josef Tvrđý.⁴⁵

Když se Emanuel Rádl zamýšlí nad Krejčího pozitivismem, nedokáže dost dobře říci, jak se k tomu filozofickému směru Krejčí jakožto venkovský učitel přimkl. Inspirací mu mohl být Masaryk, kterým byl nadšen, avšak Masaryk pozitivistou prý ani být nechtěl. Patrně Masarykovo pokrokářství svádělo k pozitivismu, neboť i další 2 významní Masarykovi žáci – Čáda a Drtina, byli pozitivisty. A nálada tehdejší společnosti k pozitivismu přímo vybízela. „Byl mladou generací přijímán jako radikální víra v přírodovědu (v darwinismus) a v sociologii, a jako radikální odpor proti církvím.“⁴⁶

Druhá fáze vývoje českého pozitivismu tedy představuje období přibližně třiceti let, kdy se pozitivismus konstituuje jako vlastní český filozofický systém.

---

⁴³ Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 323.

⁴⁴ Jemelka, Petr. Československá meziválečná filosofie. In: Živé hodnoty Masarykova Československa pro 21. století. Polistopadové bilance a výhledy. 4., shrnující, aktuální, doplněné a upravené vydání. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2012, s. 143.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ Rádl, Emanuel. Positivism vůbec a positivismus Krejčího. In: Sborník ku počtě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 15.

Vystupuje explicitně, v ucelené teoretickofilozofické soustavě a stává se velmi výrazným a vlivným směrem v rámci českého prostředí.⁴⁷

Pozitivismus, který u nás představoval po několik desetiletí především Krejčí a jeho 2 nejbližší kolegové a přátelé, je oproti tomu evropskému navíc poměrně specifický. Zatímco jinde byl předmět pozitivistického zaměření ve vědách přírodních, u nás se utvářel na základě pozitivistické psychologie či sociologie a pedagogiky. Byl tak odrazem zaměření českých zástupců pozitivismu. Paradoxně filozofové zastávající opozici vůči pozitivismu se přírodním vědám věnovali ve větším měřítku. V podstatě k opozici pozitivismu se řadí např. Vorovka, Hoppe, Mareš nebo i Emanuel Rádl.

Pozitivismus není ve své největší éře ohrožen v podstatě nikým. Ačkoli se najdou jednotlivci, kteří tento filozofický směr kritizují (František Mareš), až do 20. let 20. století nemá soustavnou opozici. Jeho postavení by mohl ohrozit Masaryk, ale je čím dál více vnímán svými současníky spíše jako politik než filozof.⁴⁸

Mimo relativně dva vyhraněné směry myšlení – pozitivismus a jeho opozici – stojí právě Masaryk, který na jedné straně považoval pozitivistický typ myšlení za užitečný a vhodný pro české prostředí, na straně druhé však pozitivismu kritizoval, především pro jeho nedostatečný metafyzický základ.⁴⁹ Možná i v tomto ohledu byl Masaryk někdy vnímán jako zastánce pozitivismu, nebo alespoň ve smyslu, že z pozitivismu vychází. Avšak sám Krejčí, který se jeho osobě a myšlení věnuje v rámci své studie *Filosofie posledních let před válkou*, Masaryka řadí mezi intuitivní realisty.

Pozitivismus u nás dominoval několik desetiletí tak jednoznačně, že značně různorodí nepozitivisté vyhlásili „boj za svobodu české filosofie“.⁵⁰ Takto smýšlející osobnosti se sdružili a založili druhý odborný časopis – *Ruch filosofický* (1921). I díky tomuto kroku dochází na české filozofické scéně k výraznější diferenciaci.

---

⁴⁷ Cetl, Jiří. *Český pozitivismus*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 57.

⁴⁸ Tamtéž, s. 58.

⁴⁹ Jemelka, Petr. *Československá meziválečná filosofie*. In: *Živé hodnoty Masarykova Československa pro 21. století. Polistopadové bilance a výhledy*. 4., shrnující, aktuální, doplněné a upravené vydání. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2012, s. 144.

⁵⁰ Tamtéž, s. 143.

Ještě za Krejčího života se objevují kritiky pozitivismu jako takového. Když se v listopadu 1921 konalo slavnostní zasedání Jednoty filozofické k příležitosti jejího čtyřicátého výročí, vystoupil zde Emanuel Rádl s projevem Úkol filozofie. Rádl zde v podstatě navazoval na svoji kritiku mladší generace českých filozofů. Nevytýkal jim jejich odmítání pozitivismu, neboť sám patřil k jeho prvním kritikům, avšak jejich výtky nevycházejí z jeho znalosti, a proto se z něj nemohou ani poučit. Dle jeho názoru „pozitivismus mají jeho odpůrci překonávat stejně poctivě, jak ho u nás obhajoval František Krejčí“.⁵¹

Ačkoli měl František Krejčí mnoho žáků a zastánců, nebyli to v podstatě pozitivističtí filozofové. Jeho následovníci zaměřují odborné vědy s filozofií a jsou spíše činní v oblastech jako sociologie, estetika, či psychologie. Positivistická filosofie tedy v tomto ohledu a rozměru, který jí Krejčí vtiskl, s Krejčím zaniká.⁵²

Nicméně pozitivistická práce pokračuje po celé meziválečné období. Nastává tzv. třetí období českého pozitivismu. K těm, co se hlásili k pozitivismu, patří zejména filozof a sociolog František Fajfr, Josef Král, taktéž filozof a sociolog, a v neposlední řadě Josef Tvrdý. Ten je tou nejvýraznější postavou této etapy českého pozitivismu.⁵³ Pokusil se jej obrodit na širší základně. Ještě po druhé světové válce jsou jeho tendence přítomny v české filozofii. Avšak Únor 1948 jeho vývoj stejně jako další nemarxistické filozofické směry a proudy definitivně ukončuje.

Jiří Cetl se ve svém Příspěvků k charakteristice jedné z tradic českého buržoazního myšlení s názvem Český pozitivismus (1981) zamýšlí nad dědictvím českého pozitivismu a konstatuje, že žáci nebo pokračovatelé Františka Krejčího nebo Josefa Tvrdého v současné české filozofii neexistují.⁵⁴

Přesto pozitivistická orientace zanechala v českém filozofickém myšlení svůj otisk. I v marxisticky orientovaném myšlení Československa byly stále znovu objevovány tendence pozitivistické, či alespoň pozitivizující nebo scientistické. Tyto

---

⁵¹ Zouhar, Jan, Helena Pavlincová a Jiří Gabriel. Demokracie je diskuse... Česká filosofie 1918-1938. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 41 – 43.

⁵² Popelová, Jiřina. Filosof František Krejčí. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 44 – 45.

⁵³ Česká filozofie ve 20. století I. Směry, osobnosti, problémy. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, s. 31 – 35.

⁵⁴ Cetl, Jiří. Český pozitivismus. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 145.

tendence byly označovány za „scientistcko-pozitivistický revizionismus“ a oficiálně odmítány a pronásledovány. Nešlo však ani tak o pokus o navázání na českou pozitivistickou tradici, nýbrž jako snaha poučit se u moderního pozitivismu stejně jako u západních filozofií jako je analytická filozofie nebo matematická logika – tedy tam, kde se jedná o moderní reflexi vědy.⁵⁵

Pozitivismus, respektive český pozitivismus tedy můžeme vnímat jako jeden z nejdéle působících a nejvlivnějších směrů v dějinách českého filozofického myšlení, avšak již překonaný a od poloviny 20. století jeho vývoj v našem prostředí ukončený. Alespoň tedy co se týká podoby pozitivismu Krejčího.

---

⁵⁵ Česká filozofie ve 20. století I. Směry, osobnosti, problémy. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995, s. 38.

3. Krejčího filozofie

Chceme-li se podívat na pojetí člověka a společnosti podle Františka Krejčího, musíme se nejprve zastavit nad jeho filozofií jako takovou. Protože tyto konkrétní aspekty jsou součástí většího a komplexnějšího celku.

Krejčí ve svém díle byl z počátku významně ovlivněn herbatismem, se kterým se setkává již jako student u svých učitelů. Vychází z něj, ale záhy jej překonává. Tento vliv je patrný především v jeho psychologii, která zpočátku přijímala i podněty tzv. národové psychologie.⁵⁶

V prvních letech svého akademického působení se Krejčí obzvláště zabýval psychologií. Byla středem i jeho prvních studií jako *Element psychologický* (1895), a dokonce i jeho habilitačního spisu *Zákon asociací*. Krejčí je také významným autorem ve své době velmi rozšířených učebnic *Psychologie pro střední školy*. Roku 1902 začíná téměř pětadvacetiletou práci na šestidílné *Psychologii*, jejíž poslední díl *Psychologie vůle* vyšel 1926. Tak dlouhá a náročná práce si však vyžádala revizi, kterou Krejčí publikuje pod názvem *Základy vědeckého systému psychologie* roku 1929.⁵⁷

Psychologie byla i zvláštním zájmem prvního českého filozofického časopisu *Česká mysl*, což souviselo s tím, že byla hlavním oborem profesorů Krejčího a Čády, jejich spoluzakladatelů, a zároveň východiskem jejich filozofie.

Krejčího psychologie chce být empirická, uplatňuje vývojové hledisko, opírá se o biologii a odmítá pojem duše. Krejčího odpůrci z toho důvodu o jeho teorii mluvili jako o „psychologii bez duše“.⁵⁸

Krejčí se od počátku 20. století věnuje vedle psychologie i čím dál více vlastní filozofii. V jeho zájmu je především filozofie novověká, počínající Kantem. Jeho studium novověké filozofie zahajuje publikováním článků *Volné listy o nynější filozofii* jako součást nově založeného časopisu *Česká mysl*.⁵⁹

---

⁵⁶ František Krejčí. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

⁵⁷ Tamtéž.

⁵⁸ Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení. Od roku 1848 do roku 1948. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989, s. 164.

⁵⁹ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 22.

„(Proč volné listy?) Volím tuto formu nikoli proto, že aforistické psaní o filozofických věcech jest v modě, nýbrž že toho vyžaduje povaha věci, o níž jednati hodlám. O přítomné filozofii není nějaký rozbor, jenž by vyhovoval všem požadavkům vědeckým, jako je činíme na dějiny filozofie dob minulých, ani zdaleka možný.“⁶⁰

Krejčí za nevýznamnější filozofy 19. století považoval Spencera, Nietzscheho a Tolstého.⁶¹ Je to patrné i na prostoru, který těmto filozofům věnoval v díle *O filozofii přítomnosti*. Spencer, jakožto představitel anglického pozitivismu, mu byl přitom vzorem, co se týká vědecké metody ve filozofii.

Částečné shrnutí jeho filozofického bádání vychází roku 1904 pod názvem *O filozofii přítomnosti*. Publikace si nebere za cíl úplně a přesně popsat dějiny novověké filozofie, autor zde vybírá ta jména významných filozofů, jež dle jeho názoru působí v současné filozofii jako živý zdroj.⁶²

Krejčí zde dělí filozofické směry na základě poměru filozofie, vědy a náboženství. Jedná se o 3 činnosti poznávací, jejichž cílem je pravda. Krejčí na základě svého studia dějin myšlenkového vývoje konstatuje, že problémy náboženství, vědy i filozofie jsou společné. Neliší se tedy oborem poznání nýbrž principy, jež vyznávají.

„Neliší-li se náboženství, věda a filozofie v tom, co podávají, mohou se lišit v tom, jak to podávají.“⁶³

Věda bere za svůj poznávací princip rozum, náboženství má víru a filozofie vychází ze sporu mezi předchozími dvěma, tam kde se střetává rozum s vírou. Poskytuje tak řešení problémů, které věda nedokáže přesvědčivě podat a náboženství nevysvětluje dostatečně uspokojivě.⁶⁴ Z celkového vyznění Krejčího učení je jasné, že vědě je přitom nejbližší, neboť k náboženství se v rámci svého filozofického vědeckého systému staví odmítavě. K poměrům mezi vědou, filozofií a náboženstvím pak říká:

---

⁶⁰ Krejčí, František. Volné listy o nynější filozofii. In: Česká mysl. [online]. Praha: Jan Leichter, 1900, 1(1). [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://nb.vse.cz/kfil/elogos/archives/myzl-1/KREJCI-1.htm>

⁶¹ Král, Josef. Význam Krejčího v dějinách filozofie. In: Sborník ku poctě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel. Praha: Čin, 1929, s. 23 – 24.

⁶² Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 22.

⁶³ Krejčí, František. O filozofii přítomnosti. Praha: Jan Leichter, 1904, s. 4.

⁶⁴ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 23.

„Není poměr filosofie stejný k vědě jako k náboženství; k vědě jest blíže.“⁶⁵

Zatímco věda je souhrnem našich poznatků, náboženství toho, čemu věříme. Filozofie si pak bere za své to, co bychom si přáli vědět, aniž bychom ale museli věřit. Filozofie tedy odpovídá na problémy, které věda dosud nedokáže věrohodně vysvětlit, ale kde člověku nepostačuje pouhá víra. Z tohoto úhlu pohledu tedy filozofie vzniká ze sporu víry s rozumem.

„Věda jest souhrn toho, co víme; náboženství souhrn toho, čemu věříme; filosofie souhrn toho, co bychom si přáli věděti (aniž bychom museli věřiti).“⁶⁶

Ačkoli Krejčí kritizuje náboženství a metafyziku, charakteristický ráz moderní filosofie shledává možná trochu paradoxně v panteismu, který „prapříčinu všeho jsoucna = boha chápe neosobně a který takto smiřuje vědu i náboženství.“⁶⁷

Za pokračování *Filosofie přítomnosti* by se dala považovat Krejčího *Filosofie posledních let před válkou*. Sám k tomu píše:

„Kniha o filosofii přítomnosti nemůže vyjíti dvakrát; přítomnost, o níž se kdysi psalo, jest nyní minulostí, a o pozdější přítomnosti musí se psát znovu.“⁶⁸

Poprvé vyšla tato publikace hned po válce roku 1918. Za svého života ji vydal Krejčí i podruhé, a to v roce 1930. Další vydání však není jinou knihou, byť podobně jako u *Filosofie přítomnosti* a prvního vydání *Filosofie posledních let před válkou* uplynulo již více než 10 let. Krejčí v doslovu vysvětluje, že kniha podruhé vychází pouze na žádost nakladatele pro praktické potřeby čtenářů, ale nejedná se o nové dílo. Z toho důvodu nebylo učiněno „...žádných větších změn původního textu, vyjímaje několik doplňků v kapitole o teorii hodnot a o slovanském intuitivním realismu, jež se ukázaly nutnými, poněvadž byly filosofické směry od týchž zastánců přeneseny do přítomnosti v podobě zcela různé.“⁶⁹

Krejčí zde rozčleňuje filozofii do filozofických směrů. Kniha je tak rozdělena do 7 kapitol, přičemž kapitola první se týká obecné charakteristiky filozofie. V rámci

---

⁶⁵ Krejčí, František. O filosofii přítomnosti. Praha: Jan Laichter, 1904, s. 19.

⁶⁶ Tamtéž.

⁶⁷ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 25

⁶⁸ Krejčí, František. Filosofie posledních let před válkou. Praha: Jan Laichetr, 1918, s. 2.

⁶⁹ Krejčí, František. Filosofie posledních let před válkou. 2. vyd. Praha: Jan Laichetr, 1930, s. 456.

tohoto členění filozofických směrů Krejčí naráží na otázku, jaký je vlastně úkol filozofie. Odpovídá si: otázka poznatelnosti transcendentna.

„Celkový problém filosofie lze tedy vyjádřit alternativou: jest transcendentno poznatelné anebo není poznatelné? a pro případ nepoznatelnosti je tu alternativa druhá: jest transcendentna nezbytně třeba k celkovému názoru na svět, čili potřebuje člověk znáti transcendentno, anebo nepotřebuje?“⁷⁰

V řešení těchto otázek a jejich kombinovatelnosti vidí Krejčí podstatu filozofie.

Podle kladných nebo záporných odpovědí pak vymezuje 2 hlavní filozofické směry – idealismus a pozitivismus. V rámci idealismu si je Krejčí vědom jeho možných nejrůznějších podob od racionalismu, přes idealistický kriticismus či intuicismus.

V rámci nepoznatelnosti transcendentna formuluje Krejčí názor v podstatě monistický vůči dualismu těla a duše, hmoty a vědomí neutrální. *„Jeho agnosticistický scientismus a „neutrální monismus“ implikuje koncept skutečnosti typický pro pozitivismus 19. století, tj. pojetí přísně determinované skutečnosti, vylučující nejen indeterminismus a teleologii, ale dimenzi podstaty a možnost lidské aktivity.“⁷¹*

Ve *Filosofii posledních let před válkou* dělí filosofii do kromě úvodní vesměs všeobecné části do dalších šesti kapitol. Svému vlastnímu směru pak paradoxně věnuje pouhou kapitolu. Oněch dalších pět kapitol věnovaných směrům, které řadí k idealismu, je pak viditelné, že si je vědom faktu, že pozitivismus není směr, který by měl ve světě tak jednoznačnou převahu.

Krejčí uvádí, že zatímco 20. století je spíše stoletím idealismu, 19. století byl v převaze pozitivismus. V Německu se přitom neprojevil tolik ve filozofii, jako ve vědeckém rázu psychologie.⁷²

---

⁷⁰ Krejčí, František. *Filosofie posledních let před válkou*. 2. vyd. Praha: Jan Laichetr, 1930, s. 8.

⁷¹ František Krejčí. In: *Slovník českých filosofů* [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

⁷² Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 26

K idealistickým směrům řadí pragmatismus, dále se zabývá voluntaristickým intuicismem a expresionismem, intuitivním realismem, německým idealismem a filozofií hodnot a poslední kapitolu věnuje mysticismu.

Svoji filozofii buduje Krejčí na psychologii pojaté na empirickém, vědeckém základě a v duchu západoevropského pozitivismu 19. století. Jeho filozofie má být tedy vědecká, s vyloučením transcendentna, čili metafyziky. Krejčí věrný v tomto ohledu pozitivismu prohlašuje nepoznatelnost transcendentna. Tento jeho názor není nikde explicitně řečen, ale vyvstává z celého jeho díla, včetně četných polemik. Nejpatrnější je pak pravděpodobně právě v jeho spisech zabývajících se v podstatě dějinami filozofie – *Filosofie přítomnosti a Filosofie posledních let před válkou*.

Ono transcendentno se stává ústředním pojmem jeho filozofie. V oblasti způsobu interpretace duševna setrvává v oblasti fenomenality právě s ohledem na jeho základní ontologicko-agnostické stanovisko. I z toho plyne Krejčího rezignace na řešení ryze filozofických otázek skrze filozofii a snaha převést je ke kompetencím speciálních věd.⁷³

Krejčí je přesvědčen, že předpokladem lidského jednání je vědění, tedy znalost příslušného jednání a jeho zákonů. Pouze racionální vědění zbavené iluzí a zbytečných nároků může vést ke skutečné autonomii člověka. Toto přesvědčení má kořeny ve filozofii Bacona či Spinozy a inklinuje k nevyslovenému humanismu v Krejčího světovém názoru.⁷⁴

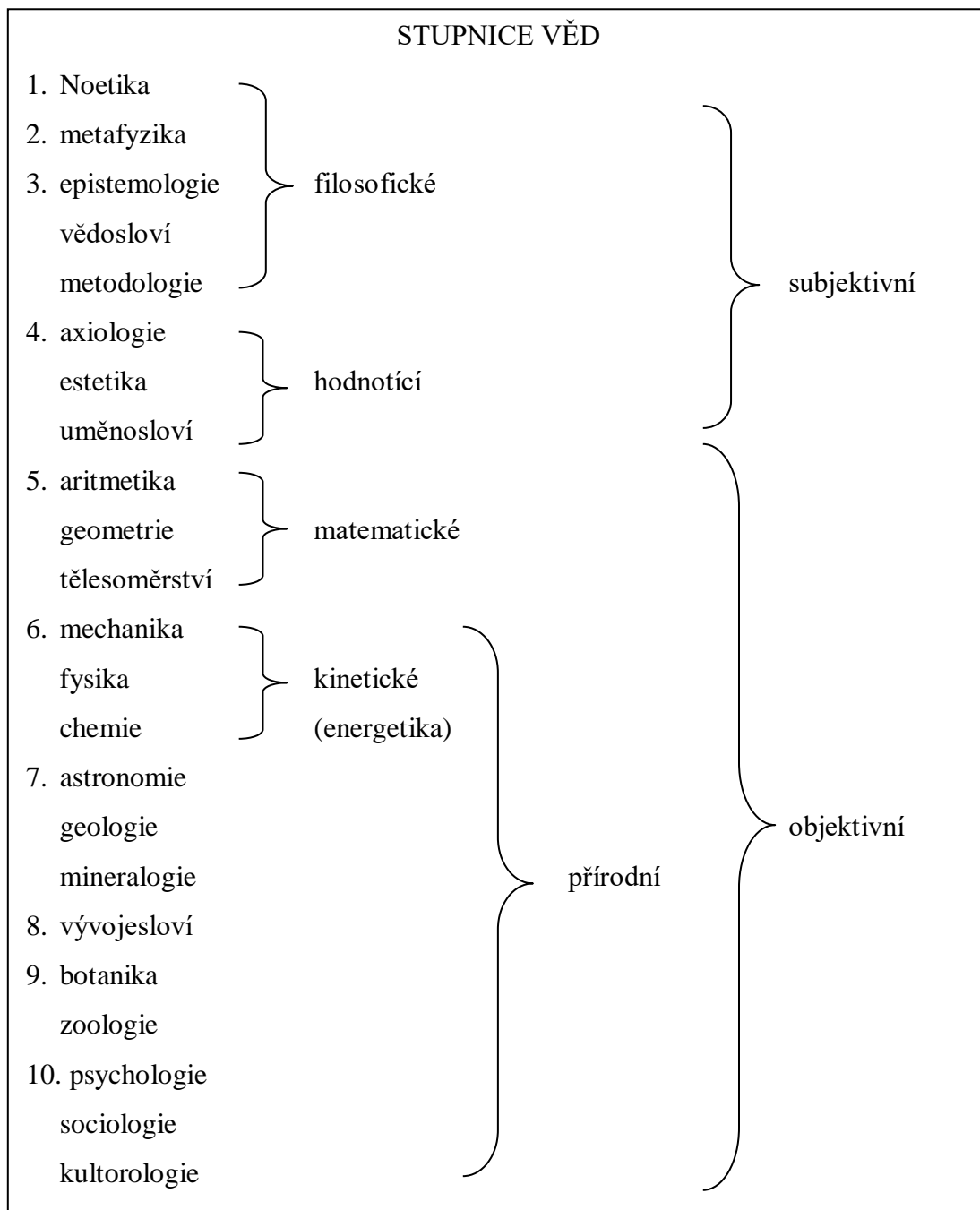
Krejčí rozděluje disciplíny ještě v rámci psychologie – na teoretické a užité. Mezi užité disciplíny pak řadí např. i formální logiku nebo pedagogiku. Pedagogika je dnes samostatnou vědní disciplínou. Formální logiku bychom pak spíše než k psychologii dnes zařadili k filozofii.

Krejčí ve svých Základech vědeckého systému psychologie vymezuje poměr psychologie k filosofii. Na základě svého rozdělení věd (viz tab. č. 1.) konstatuje, že filozofie není mezi vědami.

---

⁷³ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 27.

⁷⁴ Cetl, Jirí. Český pozitivismus. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 69.

Tab. č. 1 - Krejčí, František. Základy vědeckého systému psychologie, s. 300.

Jako vědy filozofické označuje tři – noetiku, metafysiku a epistemologii. Ani jednu z nich však nelze ztotožnit s filozofií jako takovou. Z toho důvodu nemůže být řeč o poměru závislosti mezi psychologii a filozofií.

Kromě věd uvedených Krejčí připouští i vědy jiné, tzv. mezivědní. Tyto vědy mají společný předmět zkoumání s vědami jinými. Řadí sem jako příklad antropologii, zeměpis nebo filologii.

Vzhledem ke Krejčího snaze budovat filozofii na vědeckém základu, není překvapením jeho tvrzení, že vědy nejsou závislé na filozofii, ale naopak – filozofie je závislá na vědách.

To ovšem neznamená, že by Krejčí považoval filozofii za druhotnou nebo dokonce nepotřebnou. Naopak. Krejčí byl filozofem a chtěl jím být. Pozitivismus mu umožnil vybudovat takovou filozofii, která neodporovala vědeckým výsledkům a nevedla k negaci filozofie jako takové nebo k pohlcení filozofie vědami. Krejčí si ani nedokázal představit, že by filosofii mohlo v dohledné době nahradit něco jiného.⁷⁵

Člověk podle Krejčího filozofii potřebuje. Filozofie mu totiž pomáhá poznat sebe sama, svůj vztah ke světu, člověk hledá odpovědi na otázky, proč je na světě a jaký smysl život a svět vůbec má.⁷⁶ Na to člověku odpovídá právě filozofie.

Ačkoli je Krejčího filozofie beze sporu významná pro přelom 19. a 20. století a Krejčí se svým filozofickým systémem by měl patřit na jedno z čestných míst v dějinách českého filozofického systému, z dnešního hlediska můžeme říci, že je v několika ohledech poměrně problematická. Největší nedostatky vykazuje především v Krejčího neústupnosti, neochotě přizpůsobit vlastní filozofii vývoji a neotřesitelné víře v pozitivismus 19. století.

Krejčí naopak ke konci života dokonce radikalizuje některé své teze, přesvědčen, že hájí vědecký světový názor „uspokojující hlavu i srdce“.⁷⁷

3.1 Člověk v rámci Krejčího filozofie

Člověk v Krejčího filozofii zastává zásadní postavení. Už svým zaměřením na psychologii nám ukazuje, jak moc se o člověka zajímá, a to se všemi jeho aspekty – vnitřními v podobě nitra člověka a vnějšími skrze jeho sociální vazby a vztahy k okolí. Zásadní při tom pro Krejčího je etika, ke které se vyjadřuje hned v několika svých dílech.

---

⁷⁵ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 32.

⁷⁶ Cetl, Jiří. *Český pozitivismus*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981, s. 74.

⁷⁷ František Krejčí. In: *Slovník českých filosofů* [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

Etiku Krejčí formuloval nejprve ve spisu *Svoboda vůle a mravnost* (1907) a svůj etický systém dovršil v *Positivní etice* roku 1922. V rámci těchto děl spolu s četnými časopiseckými příspěvky a polemikami formuloval Krejčí svůj vědecký názor na svět.

Tento Krejčího koncept vědeckého světového názoru moderního člověka je z podstatné části formulován právě jeho pojetím vědecké etiky zbavené náboženství a očištěné od metafyzických předpokladů.

„Chceme-li etiku míti vědou, musíme zásadně odmítnout veškerou intervenci nadpřirozených činitelů při mravnosti. To se nesnáší s pojmem vědeckosti a pozitivnosti. Mravnost nemá s pozitivního stanoviska s nadpřirozeností co činiti. Normy mravní nejsou a nemohou býti původu božského, nadpřirozeného. Kdyby byly dány člověku jako projev vůle božské, byla by to jistě autorita dostatečná, jež by povinnost mravně jednati odůvodňovala způsobem přesvědčivějším. Museli bychom však míti jistotu, že mravní pravidla jsou skutečně projevem vůle boží. Ale té jistoty nabýti je naprosto vyloučeno smrtelným lidem.“⁷⁸

Na úvod *Positivní etiky* si Krejčí pokládá otázku, zda je etika jako věda vůbec možná. Z toho důvodu o etice mluví právě jako o pozitivní, neboť tento přívlastek ztotožňuje s vědeckostí, mluví tedy o etice vědecké.

Krejčí svoji etiku vybudoval v podstatě na biologických evolučních základech, když mravnost je dedukována z pudu sebezáchovy a předpokládá vývoj od egoismu k ideálu humanitnímu. Autonomnost a mravnost se promítá i do tzv. sociální etiky, která má navrhnout řešení kulturních a společenských problémů.⁷⁹

V rámci úvah o člověku se ani Krejčí neubrání otázce svobodné vůle. Podle Krejčího je však vůle pouze název pro jisté duševní jevy.

„Řeknu-li člověk má vůli neznamená to nic více než: člověk je schopen chtíti a nikoli něco v člověku chce. A řeknu-li: člověk má svobodnou vůli, může to znamenati jen: člověk jest ve svém chtění volný, není ničím vázán, pokud chce,

---

⁷⁸ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravnouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 10.

⁷⁹ František Krejčí. In: *Slovník českých filosofů* [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

*a nesmím tomu dávatí smysl, že to, co ve mně chce, jest volno, svobodno, neodvislo od těla nebo vnějších podmínek.*⁸⁰

Krejčí řeší svobodu lidské vůle v tomto ohledu ve smyslu determinismu. Za volbu považuje zápas motivů, tudíž připouští relativní svobodu vůle ve smyslu možnosti uvědomění si své závislosti a schopnosti ji regulovat. To postačuje ke vzniku přirozené mravnosti.⁸¹

Podle Krejčího dochází k mravním konfliktům z důvodu neschopnosti některých jedinců jasně určit, co je jejich mravní povinností. Z toho důvodu představuje etiku pozitivní, neboť „s předpokladem, že pozitivismus stavějící na vědě představuje „filosofii jistoty“, spojoval i možnost všelidské, bezkonfliktní, vědecky fundované mravní soustavy.“⁸²

Za podstatný znak mravních jevů nepokládá možná překvapivě pojem dobra, nýbrž zásadovosti, pravidelnosti v rozhodování. Pravidelnost je zapříčiněna uvědoměním si pocitů příjemnosti nebo nepříjemnosti při rozhodování. Tyto pocity však neplynou ze svobodné vůle, ale z pudu sebezáchovy, který tak Krejčí formuluje jako hlavní princip mravnosti.⁸³

Etika je tedy dle Krejčího věda, která je založena na zkušenosti. Existují však filosofové a sociologové, kteří se domnívají, že v rámci etiky jsou i pojmy, které nelze na základě zkušenosti vysvětlit. Dostává se tak k pojmu svědomí.

Svědomí jakožto vnitřní hlas člověka upomíná člověka na zásady a principy, které nemohl prozatím zažít, a navíc odporují jeho dosavadnímu jednání. Krejčí se zde obrací na psychologii, konstatuje:

*„Úkaz svědomí je psychologicky úplně vysvětlen a nezbude v něm nic, co by poukazovalo na původ nadpřirozený, t. j. co by se nedalo z psychologických zákonů vysvětliti.“*⁸⁴

---

⁸⁰ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 39.

⁸¹ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 34.

⁸² Zouhar, Jan, Helena Pavlincová a Jiří Gabriel. *Demokracie je diskuse... Česká filosofie 1918-1938*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 102.

⁸³ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 34.

⁸⁴ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 16.

Etika, ačkoli není explicitně vyjádřena v rámci Krejčího rozdělení věd, zaujímá významné místo v Krejčího světovém názoru. Zaujímá hned druhé místo, nachází se tak mezi psychologií a sociologií.

Jak již bylo řečeno, Krejčího etika je založena na jeho psychologii. Jednání je podle něj psychickým dějem. Existuje zde tedy analogie mezi uplatňujícími se zákony při psychickém dění a při mravním jednání. Z takto formulovaného principu vyplývá, že se člověk stal schopným filozofického myšlení až na základě jednání, které předcházelo.⁸⁵

Pokud se podíváme na poměr etiky k filozofii, zjistíme, že podle Krejčího byla etika dlouho považována za praktickou filozofii. Etice náleží velká míra filozofična, po dlouhou dobu byla vnímána jakou filozofická disciplína. Podle Krejčího ji však nelze vyvozovat přímo z filozofie, protože by tak ztratila svoji vědeckost, kterou jí připisuje.

Etické otázky v rámci filozofie přicházejí ve chvíli, kdy se dostává filozofie do střetu s náboženstvím a začíná se pochybovat o mravních zásadách. Etika se zde dostává na metafyzický základ a její vývoj se nadále neřídí mravností jako takovou, respektive vývoj etiky se nekryje s vývojem mravnosti. Na mravní vývoj lidstva měly vliv filosofické myšlenky, ale nikoli systémy. Z tohoto hlediska tedy etika praktickou filozofií nebyla.

Praktickou filozofií etika podle Krejčího zůstává v jiném smyslu. Zabývá se etickými problémy a nutí člověka rozhlížet se po dění světa, vidět jej v poměru ke společnosti. Etika je pak průpravou, praktickým kurzem filozofie.⁸⁶

Vzhledem k tomu, že v rámci své pozitivní etiky řeší Krejčí i sociologická témata, je jeho názor na jejich vztah téměř zarážející. Podle Krejčího je totiž potřeba budovat etiku bez sociologie.

„Jednání člověkovo děje se ve společnosti, člověk se vyvíjí ve společnosti a pro společnost, mravní vývoj je vývoj společenský, nedá se mimo společnost

---

⁸⁵ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 44.

⁸⁶ Král, Josef. František Krejčí. Praha: Česká akademie věd a umění, 1935, s. 57.

mysliti. Jest jen otázka, dlužno-li mravní dění pokládati za společenský jev toho druhu, jehož vědecké zpracování je vyhraženo sociologii.“⁸⁷

V případě, že je odpověď na tuto úvahu kladná, byla by etika součástí sociologie. Krejčí se však chce vyhnout etickému psychologismu, nechce etiku příliš závislou na psychologii, byť se o ní v základu opírá. Etika je podle něj samostatná věda stejně jako sociologie. Sociální vývoj se týká společenských jednotek v celku, čili toho, jak tyto jednotky vznikají a jak se vyvíjejí – to je otázka sociologie. Etika oproti tomu cílí na onoho člověka ve společnosti. Proto etika nepotřebuje sociologii. Pro svoji analýzu sociologických předpokladů jí stačí držet se pod zorným úhlem společnosti.⁸⁸

Krejčí dělí etiku na 2 základní skupiny – na etiku všeobecnou a etiku speciální. Sociální etika pak podle jednání člověka nadále rozděluje na etiku individuální a sociální. Individuální etika náleží chování jedince k sobě samému. Etika sociální řeší otázky, jak člověk jedná vůči jiným lidem a vůči společenským celkům. Právě zde se dostává Krejčí i do oblastí sociologie.

Jedna ze základních otázek všeobecné etiky je: Co je mravnost? Mravnost vnímá Krejčí jako abstraktní pojem, kterému ale odpovídají reálné mravní jevy. Ty jsou pak otázkou zkušenosti člověka.

Mravnost jest uvědomění si životních podmínek, respektive takových podmínek, které nám pomohou dosáhnout blaženého života. Z tohoto uvědomění si vyvozuje Krejčí několik důsledků.

Prvním důsledkem je hledisko mravního stanoviska. Život má cenu, mravní život předpokládá lásku k životu a je v opozici pesimistického náhledu na svět a život.

*„Mravní normy a mravní životospráva slouží k zachování života pozemského. Etické normy platí jen pro život na tomto světě.“*⁸⁹

---

⁸⁷ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 58

⁸⁸ Tamtéž, s. 58 – 59.

⁸⁹ Tamtéž, s. 78.

Pesimismus může u lidí vznikat ze dvou příčin – buď z hlediska náboženského, nebo z přesměřilých požadavků na život a nerovnováze mezi slastmi a strastmi, kdy lidé předpokládají, že lidský život je samá strast. Tyto názory mohou vést až k dobrovolnému ukončení vlastního života, přestože pouhé půl procenta sebevrahů je opravdu přesvědčeno o naprosté bezcennosti života.⁹⁰

Krejčího mravní stanovisko z toho všeho plynoucí zní: člověk žije, proto má žít.

K druhému důsledku uvědomění si životních podmínek se Krejčí vyjadřuje v rámci eudaimonismu⁹¹, kdy tvrdí, že nejenom jeho etika, ale etika v celém dějinném vývoji pokládá za cíl mravního jednání blaho.⁹² K tomuto se vrací i v rámci důsledků třetího – blaženosti nemůže člověk nedosáhnout jinou cestou než mravním jednáním.

V rámci čtvrtého důsledku se zabývá poměrem mravnosti a vědy s uměním. Cílem vědy je pravda, cílem mravnosti dobro, tedy co přispívá člověku k blaženosti. Tyto cíle si vzájemně neodporují, neboť oba mají svůj vývoj v rámci vzdělanosti. Krejčí zachází ještě dál a ztotožňuje dobro s pravdou.

„... dobro a pravda spadají v jedno a to tak, že co je dobré, musí být i ipso pravdivé a co je pravdivé musí být i ipso dobré.“⁹³

Krejčí ale nikde nedefinuje, co je to dobré. Dovolím si tedy zde podotknout, že se tu Krejčí dotýká otázky pragmatismu, který však kritizuje v rámci *Filosofie posledních let před válkou*.

„Jak nás přesvědčí pragmatisté, že platí: myšlenka pravdivá jest ta, která mi prospívá?“⁹⁴

---

⁹⁰ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 80.

⁹¹ Eudaimonismus – etická učení, která nahlížejí nejvyšší dobro v dosažení osobního štěstí a blaženosti.

Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 114.

⁹² Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 88.

⁹³ Tamtéž, s. 91.

„Eo ipso“ čili v překladu „už tím, právě proto“.

⁹⁴ Krejčí, František. *Filosofie posledních let před válkou*. Praha: Jan Laichetr, 1918, s. 150.

Jak pragmatisté určují, která myšlenka je prospěšná? A je prospěšná mně stejně jako jinému? Je to, co je dobré pro mě, dobré i pro druhého? A je moje pravda stejná jako jiných? Navíc sám Krejčí si uvědomuje, že v rámci vývoje společnosti se tendence pravdy a mravnosti mění a vyvíjejí. Jak tedy poznám, že moje pravda je ta jediná, když ne všechny pravdy se dají vědecky ověřit? V tomto ohledu vidím problém a možná i rozporuplnost v rámci Krejčího myšlení v jednotlivých jeho dílech. Podle mě v tomto ohledu záleží prostě na úhlu pohledu.

Zároveň je myšlenka, co je dobré, musí být i pravdivé, zneužitelná. Protože ne vždy musí tato premisa platit. Jak jsem již naznačila, co je dobré pro mne, nemusí být dobré pro jiné. Na tuto problematiku upozornil již Karel Čapek svým dílem, např. Krakatit nebo Bílá nemoc.

Mravnost zde zároveň Krejčí tak trochu odlučuje od náboženství. Ve chvíli, kdy se náboženské představy dostávají do konfliktu s vědou, má věda samozřejmě navrch. Z tohoto hlediska je pro Krejčího i mravnost nad náboženstvím.

„Mravnost musí se zakládati na pravdě; buď ji podává náboženství nebo věda; dvojitá pravda není možná – podle toho má každý, kdo má smysl pro pravdu cestu vykázanou.“⁹⁵

Co se týká vztahu umění a mravnosti, nesmíme za cíl umění pokládat krásu. Krása je pouhým prostředkem umění, přestože je líbivá. To umělec skrze své umění přispívá lidstvu k pravému blahu, umělecká díla slouží k mravnímu zušlechťení.⁹⁶

V tomto případě nemohu s Krejčím nesouhlasit. Mravnost by neměla být podmíněna jakýmkoli náboženstvím. Stejně jako nemůže být dané, jaké umění je mravné. Umění jako prostředek k zušlechťování života člověka mi přijde jako správná myšlenka.

Jestliže má být stanovený mravní princip správný, musí být platný pro individua i pro společnost. K tomu se dostáváme u pátého důsledku. Krejčí upozorňuje, že pokud bychom brali princip sebezáchovy důsledně, v aplikaci na společnost by to vedlo k hrubému egoismu jednotlivců. Ten je však paralyzován

---

⁹⁵ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 93.

⁹⁶ Tamtéž, s. 96 – 101.

pocitem sympatie, čili soucitu s druhými, pocitem sounáležitosti, schopnosti radovat se z radosti jiných.

Změnu v pudu sebezáchovy působí pud pohlavní, který působí rozdílně u muže a u ženy. Takováto sympatie působí v rodině jako základní pružiny společenského vývoje. Co se týká osob mimo rodinu, zde poté působí cit estetický, pud napodobovací nebo pocit vděčnosti, který vyplynul ze skutků milosrdenství, kterýchžto je člověk schopen právě díky vcítění se pudem napodobovacím do lidí trpících nějakou bídou. Dalším pudem působícím na sympatie je i pud náboženský.

„Podstatu jeho tvoří cit závislosti osudu člověka na působení mocností vyšších, obecně řečeno bohů. Způsob, jakým si člověk závislost na vyšších bytostech uvědomuje, vede zcela zřejmě k pudu sebezáchovy.“⁹⁷

Právě ze souvislosti pudu sebezáchovy a náboženství Krejčí odvozuje vzestup náboženství na vrchol motivace lidského jednání. Podle Krejčího si Bůh nevytvořil člověka k obrazu svému, ale lidé si stvořili podle obrazu vlastního své bohy.⁹⁸ Krejčí zde kritizuje náboženství z hlediska lidské nesnášenlivosti, protože náboženství bylo příčinou mnoha bojů. Zároveň zde ale vyzdvihuje 2 náboženství, která potřebnou sympatii mohla povýšit na nejvyšší zákon – buddhismus a křesťanství. Krejčí tedy náboženství jako takové neodmítá, ale nevidí v něm hlavní princip světa. Naopak je pro něj náboženství v této formě pouhým nástrojem mravnosti.

„Poměr náboženství a mravnosti jest ten, že náboženství je ve službě mravnosti, že mravnost stojí výše, náboženství je prostředkem, podružným zjevem.“⁹⁹

Krejčí dochází k nejvyššímu principu mravnosti, a sice že blaho bližních zajišťuje blaho nám samým. Tento princip zároveň řeší spor mezi egoismem a altruismem. Zatímco egoismus představuje sobecký princip sebezáchovy, altruismus je jeho opačným extrémem. Řešení je tedy v kompromisu mezi nimi.

Sedmý důsledek se zabývá pojmem dobra. Krejčí ztotožňuje pojem dobrý s pojmem mravní. Lidským ideálem by pak mělo být obecné blaho. Tento princip Krejčí nazývá humanitismem.

---

⁹⁷ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném. Praha: Jan Laichter, 1922, s., s. 109.

⁹⁸ Tamtéž, s. 110.

⁹⁹ Tamtéž, s. 111.

„Dobré je tedy nejen to, co sloužíc blahu vlastnímu bezprostředně, neodporuje blahu jiných, ale i to, co sloužíc blahu obecnému, bezprostředně vyžaduje třeba obět blaha vlastního.“¹⁰⁰

Člověk může dojít blaženosti i sebeobětováním, činěním dobra pro jiné.

Posledním důsledkem je pak mravní závaznost, čili mravní povinnost. Zde je vrcholem mravní závaznost plynoucí z vlastního přesvědčení. Logicky Krejčí poukazuje na to, že když je člověk bytostně přesvědčen, že jedná správně, toto přesvědčení je mnohem silnější, než když jedná na pouhý příkaz. Takovéto jednání ve shodě přesvědčení s mravními zásadami nemůže nikdy dojít do sporu se svědomím.

Mravnost má tedy v Krejčího podání pudový základ a veškeré pudy ovlivňující člověka jsou modifikacemi pudu sebezáchovy. Od přirozenosti není žádný člověk zlý, pouze se jím může stát, pokud není schopen vývoje k mravnosti. K tomu dopomáhají i normy, čili etické zásady. Důsledné jednání podle těchto zásad je podle Krejčího ctnost. Stejně jako se nikdo nerodí zlým, nerodí se ani dobrým. V tom pak člověku dopomáhají právě ctnosti. K ctnostem je možné být vychován.

Zde se dostává Krejčí do opozice vůči Sokratovi, neboť říká, že ctnostem člověk nedojde věčným poučováním, nebo dokonce moralizováním. V tomto ohledu vidí Krejčí i chybu v pedagogice opírající se o psychologii. Čili v tom, že neustálé opakování a učení nazpaměť pomáhá vychovávat lepšího člověka. Už dříve jsem psala, že Krejčí vychází z představy, že vnitřní přesvědčení je ten základ, na němž by lidé měli stavět svoji mravnost. Podobné principy by Krejčí rád viděl i v pedagogice.

„Vychovatel musí poznati nitro chovancovo, vypozerovati jeho povahu, vypozerovati, které pudy u něho převládají, jak se spojují ve výslednici; dá jim volnost, vyčká až se nahodí příležitost, v níž možno upozorněním, poučením odvrátiti zlý následek.“¹⁰¹

Zatímco všeobecná etika určuje, co by mělo být hlavním cílem lidského života a jak je tento život ovlivňován, individuální etika aplikuje poznatky na reálný

---

¹⁰⁰ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 124.

¹⁰¹ Tamtéž, s. 156.

život a snaží se vymezit pravidla jednání, které by směřovalo člověka k cíli, tedy k blahu.

Krejčí se zde dostává do nesouhlasu s Millem a Benthamem. Mill tvrdí, že za vlastní činy je člověk odpovědný pouze sám sobě, tudíž nestojí v cestě snaze druhých po blahu, v tom případě ani nejednají nemravně. To je však v rozporu s Krejčího učením, který tvrdí, že člověk ovlivňuje společnost a jeho vlastní blaho je i v rámci blaha druhých. Krejčí souhlasí s tím, že člověk je zodpovědný sám za sebe a za své činy, ale musí brát zřetel na druhé.

Z tohoto zřetelu se Krejčí vyjadřuje k některým jevům v životě člověka, které však ovlivňují nejenom jeho osobně, ale také společnost. Píše např. o jevech, jako je sebevražda, alkoholismus, abstinence, žádostivost, marnivost nebo vegetariánství. U některých z nich bych se ráda v následujících odstavcích krátce zastavila.

Člověk v rámci pudu sebezáchovy chce zajistit svoji existenci. Člověk je psychologické individuum s hmotnou a duševní stránkou. Obě tyto stránky se vzájemně ovlivňují a jsou na sobě závislé. Tudíž podmínkou každého života je zachovat si tělesné i duševní zdraví.

Zdraví je mravní statek. Jako takový je podmínkou mravního vývoje, a tedy mravním požadavkem. Ten, kdo vykupuje smyslové požitky zdravím, tak jedná eticky zavrženíhodně a páchá hřích vůči sobě samému. Zdraví člověk musí udržovat jak tělesné, tak duchovní. S tím člověku může pomoci především sebevzdělání a sebeovládání. Duševní lenost je překážkou mravního pokroku.

Zároveň však Krejčí hlásá úplnou hmotnou a duchovní nezávislost. Z toho plyne i Krejčího etika zaměřená na jedince a odsunující společnost do pozadí. Což je trochu paradox vzhledem k tomu, že více než polovina Krejčího *Positivní etiky* je zaměřená právě na společnost. Krejčí v tomto směru definuje důsledek principu sebezáchovy jako:

„...samostatná od společenského prostředí nezávislá existence. Sebezachovati to znamená svou individualitu zachovati a to zase znamená možnost individualitu svou ve společnosti uplatniti. Člověk má zůstatí za všech okolností svůj.“¹⁰²

---

¹⁰² Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 195.

Alkoholismus je zde vnímán jako hřích vůči sobě samému a boj proti němu je tedy správný jak z hlediska sociálního, tak z hlediska mravního.

Velice zajímavý je krejčího vztah k vegetariánství, které považuje za nepřirozené a vědecky nezdůvodnitelné ale neodporující mravním zásadám. Naopak Krejčí oceňuje jejich vůli a sebezapření, které projevují při své snaze vzepřít se k zděděným predispozicím organismu.

Naopak eticky nepřijatelná je sebevražda, neboť sebevrah jedná proti přírodě a tedy neeticky. Avšak připouští, že při jejím etickém posuzování je nutné činit rozdíly. Tyto rozdíly vidí v tom, zda tak člověk koná s chladnou rozvahou nebo ve stavu nepřičetnosti.

„Můžeme upřít člověku právo, aby z tohoto světa odešel, kdy sám jest tomu naladěm, a nečekal, až se uráčí přírodě nebo náhodě odvolati jej z tohoto světa?“¹⁰³

Osobně vidím jeho zdráhavou tendenci v některých případech sebevraždu ovlivnit v tom, že už v jeho době vzrůstá procento sebevrahů, a to především v rámci inteligence. Tento úkaz pak vysvětluje tím, že lidé s otevřenějším mozkiem, s větším vzděláním nejsou schopni se tupě odevzdat osudu a být lhostejní ke své poníženosti či otrocké služebnosti.¹⁰⁴

Bude-li se člověk držet jeho návodů a rad, měl by dojít k blaženosti. Takovýto člověk splňuje všechny klady, které může mít. Jedná se také v podstatě o shrnutí jeho individuální etiky.

„Vidíme člověka zdravého, schopného práce hmotné, statečného, otužilého proti bolestem tělesným, ať pochází z kterékoli strany, vzdělaného, jenž ovládati umí sama sebe a je na svém okolí hmotně a duševně nezávislý, člověka sebevědomého, jenž mravní čest učinil neodlučitelnou součástíkou svého já, uznalého, jenž je hotov každému vzdáti čest, již zaslouží, jemného, jenž zdvořilostí a uhlazeností dovede se doporučiti svému okolí, aby jej přijali ku své práci.“¹⁰⁵

Ráda bych se zastavila ještě u jednoho problému týkajícího se člověka. A sice otázky, zda má člověk duši. Toto je otázka, kterou si pokládají filozofové od

---

¹⁰³ Krejčí, František. Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 185.

¹⁰⁴ Tamtéž, s. 186 – 187.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 243.

počátků. Například takový Descartes se zabýval duší jak u lidí, tak u zvířat. Dochází přitom k tvrzení, že zvířata duši nemají, ale lidská duše je nesmrtelná.¹⁰⁶

Krejčí nejenom že duši neuznává, ale dokonce je podle něj zbytečností. Stejně tak podle něj neexistuje posmrtný život, smrt je konec individuální existence.

„Míti duši, člověku pranic neprospívá, neboť mravní život ji nikterak nepředpokládá. [...] Tu si člověk ze všelijakých příčin pouze vymýšlí, aby si úkazy duševní vysvětlil.“¹⁰⁷

V etice Františka Krejčího je dle mého názoru znát jeho vnitřní boj mezi filozofem a psychologem. Na jedné straně funguje etika jako prostředek, díky kterému si člověk uvědomuje svoji sounáležitost s universem. Na straně druhé ji Krejčí stylizuje do úlohy empirické popisné vědy v intencích moderní psychologie a sociologie přelomu 19. a 20. století.¹⁰⁸ Krejčí se tak i tady, stejně jako v rámci své filozofické koncepce světa, střetává s jeho vědeckým pozitivistickým přístupem, občas dovedeným téměř do krajnosti s jeho filozofickým já, kdy se pozitivismus pokoušel doplnit o světonázorovou problematiku.

Problematický se mi zdá i fakt, že u Krejčího neexistují etické konflikty. Jednání vidí zcela černobílé – něco je buď mravné, tedy správné anebo není. S tím by dnešní etika dle mého názoru moc nesouhlasila. Jedinou možnou výjimku činí u sebevrahů, ale i zde se to snaží vědecky, či spíše psychologicky vysvětlit a začlenit do vlastního konceptu. Dnes ale existují etické otázky, které označujeme za sporné.

Jako příklad bych uvedla tzv. trolley problem¹⁰⁹ (problém trolejbusu). Byl formulován britskou filozofkou P. R. Footovou v 60. letech 20. století. Základním principem je etické dilema. Člověk jede v rozjetém trolejbusu (popř. vlaku či drezíně), v cestě mu stojí 5 cestujících, které nemůže nijak varovat. Může však přehodit výhybku na jinou kolej. Zde se ale také nachází člověk. Etické dilema je

---

¹⁰⁶ Descartes, René: Rozprava o metodě. Jan Laichter, Praha 1947.

¹⁰⁷ Krejčí, František. Positivism a výchova. Praha: Dědictví Komenského, 1906, s. 18 - 19.

¹⁰⁸ Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 46.

¹⁰⁹ Brdička, Bořivoj. Tramvajové dilema a infromatické myšlení. *Metodický portál RVP* [online]. [cit. 2019-06-16]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/22042/>

v otázce – zabije člověk 5 lidí nebo změní směr a usmrtí pouze jednoho. A má člověk právo to udělat? Toto je dilema, které nemá správné řešení.

3.2 Společnost

Společnost je předmětem samostatné vědy – sociologie. Pojem sociologie vytvořil Auguste Comte, tedy člověk v podstatě zodpovědný za pozitivismus. Comte nechtěl používat termín „sociální fyzika“. Sociologie je definována jako nauka o společnosti studující sociální skupiny v jejich institucích a analyzující příčiny a důsledky společenských změn.¹¹⁰

Ačkoli Krejčí není přímo sociologem, předmětem zkoumání této vědy se také zabýval. Pokládá sociologii za samostatnou speciální vědu, vnímá ji však v těsném kontaktu s psychologíí. V rámci svého rozdělení věd ji umisťuje na stejnou úroveň jako psychologii, přestože je sociologie v kontextu s etikou vnímána jako nepotřebná. Spolu s těmito dvěma vědami je na desáté úrovni i kulturologie, taktéž těsně spjatá se sociologií.

K některým aspektům sociologie se vyjadřuje již v rámci své psychologie. Společnost je pak v rámci Krejčího díla popisována především jako součást jeho etické nauky.

Společnost je nositelem sociálních jevů, je agregátem jedinců a dění ve společnosti se odehrává na základě spolupráce jejích členů. Tato spolupráce je podle Krejčího určována psychologickými zákony. Společenský život je dle Krejčího řízen stejnými základními principy jako život jednotlivce.¹¹¹

Společnost je u Krejčího budována jako podřízená biologii, psychologii i etice. Je pro něj spíše vedlejším, nedůležitým článkem jeho systému, důraz klade Krejčí na jedince. Společnost a její dějiny nejsou u Krejčího svébytným předmětem vědeckého zkoumání, působí pouze jako schránka pro jednání jednotlivců.¹¹²

---

¹¹⁰ Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998, s. 373.

¹¹¹ Bláha, Innocenc Arnošt. Československá sociologie. Od svého vzniku do roku 1948. Brno: Doplněk, 1997, s. 100.

¹¹² Schlegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 46 – 47.

Krejčí přímo vymezuje etiku individuální a sociální. Právě v rámci sociální etiky se zabývá společností. Krejčí v etice řeší společenské i historické problémy chce i do společenských a kulturních zápasů zasahovat.

„Sociální etika vykládá povinnosti, které má člověk vůči jiným lidem jako člen společnosti, tedy vlastně povinnosti, které má společnost k sobě samé, t. j. ke svým členům za účelem společného blaha.“¹¹³

Sociální etika je rozebírána především v díle *Positivní etika*. Krejčí zde do sociální etiky řadí jednak rodinu a národ, jednak spíše politologické téma státu. Vymezuje tu stát a jeho nejrůznější aspekty – jeho suverenitu, normy a práva. V rámci této kapitoly věnované státu se však věnuje i jiným společenským celkům, ovšem skrze jejich vztah ke státu.

Předmětem sociální etiky je stanovení norem jednání vyplývajících pro člověka z jeho postavení ve společnosti. Právě z důvodu budování společnosti skrze jedince i zde hraje zásadní roli pud sebezáchovy, ovšem ovlivňován pudem pohlavním vykazuje sympatii, která jej zvláštním způsobem vede k všelidské lásce.

Krejčí rozděluje druhy společnosti podle jejich vzniku. Z povahy společnosti pak vyplývá různý jejich poměr k člověku a různé povinnosti. Dělí je na:

- „1. takové, které vznikly přirozeným vývojem instinktivně: rodina, národ, stát,*
- 2. které vznikají úmyslně z podnětu společných zájmů vedle přirozených a ve přirozených společnostech: kasty, spolky, družstva,*
- 3. které vznikají bez úmyslu náhodou: dav, shluk.“¹¹⁴*

Krejčí se tak v rámci své etiky vyjadřuje ke společenským skupinám jako je rodina, obec, třída, politická strana, národnostní menšina nebo církve v rámci jejich vztahu ke státu.

Nejobecnější norma společnosti, kterou by se měl každý člověk řídit, zní: Žij a nech žít. Každý člověk má právo na život. Pokud někdo toto pravidlo poruší, činí křivdu. A každé křivdě má člověk také právo se bránit. Krejčí zde tedy rozvíjí pojem spravedlnost.

---

¹¹³ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 169.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 252.

Spravedlnost je v sociálním životě nejvyšší ctnost. Je to také nejtěžší ctnost, neboť jsou v ní zahrnuty všechny další požadavky a ctnosti.

*„Jako je člověk od přirozenosti pln smyslu pro vlastní právo a pln odhodlanosti je hájiti, tak je od téže přirozenosti původně prázden smyslu pro právo jiných, který se v něm poněmáhle vyvíjí vzrůstem sympatie. Spravedlivost je negace násilí a ježto vidíme, že dosud je násilí principem v životě společenském – obchodním, politickém, mezinárodním – vidíme, jak jsme dosud daleko od splnění ideálu *institia regnorum fundamentum, civium dux*.“¹¹⁵*

Bohužel ani dnes nemůžeme říci, že by spravedlnost vládla světu. V tomto ohledu se za těch téměř 100 let, co uplynuly od vydání Krejčího Etiky, nezměnilo. Stále je ve světě násilí, stále se dějí nespravedlnosti na nejrůznějších úrovních společnosti.

Pro Krejčího je spravedlnost a láska k bližnímu dvěma stranami jedné mince. Spravedlnost definuje vztah já a ty z hlediska rozumu, láska k bližnímu podává tentýž vztah z hlediska citu.¹¹⁶

František Krejčí měl poněkud specifický vztah k ženám z hlediska své filozofie. Například taková marnivost je dle něj specificky ženskou nectností, pokud marnivostí trpí muž, pokládá se za zženštilého. Bohužel je toto však názor, který by byl poplatný i dnešku.

K emancipaci žen se vyjadřuje ve smyslu, že zavedla mravně nesprávný poměr mezi mužem a ženou v manželství. Krejčí emancipační snahy v podstatě odsuzuje, tvrdí, že vznikají z nedorozumění. Jediná křivda, která se ženám může díť, je, že jim muži brání v dostatečném vzdělání. Při tom se však nesmí zapomínat, že prvotním úkolem žen ve společnosti je být matkou a manželkou.

Muž podle Krejčího vyniká intelektem, žena instinktem. Z dnešního hlediska je to podle mne spíše zpátečnická teze a řekla bych, že zavání generalizováním, které

---

¹¹⁵ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 253.

Institia (správně *iustitia*) *regnorum fundamentum, civium dux* je latinské přísloví, v překladu to podle mne znamená „Spravedlnost budiž základem říší, občanům vůdcem.“

¹¹⁶ Schlegelová, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 72.

osobně odsuzují. Říct dnes v podstatě že muži jsou obecně intelektuálně na vyšší úrovni než ženy, dostanete se do pořádné hádky. Stejně tak bychom ale mohli narazit při tvrzení, že muži nejsou schopni takového instinktu jako ženy.

Krejčí sám dle mého nechápe veškeré aspekty vedoucí k emancipačním snahám. Generalizování emancipace na výhradně intelektuální úroveň pomíjí vazbu mezi biologickou a společenskou dělbou práce. Ačkoli oceňuju alespoň jeho žádost o přístup žen ke vzdělání a do veřejných funkcí.

3.3 Politika a mravnost

Na konci života se Krejčí pokouší korigovat některé principy svého teoretického díla; např. jeho spis *Politika a mravnost* (1922) obsahuje tendenci k překonání biologismu a psychologismu.¹¹⁷

Jedná se o jednu z posledních knih Františka Krejčího, ve které je znát jeho zhoršující se mínění o světě. Všímá si hlavně rozporů mezi mravními zásadami a jednáním jedinců ve společnosti, především pak v politice.

„S mravního stanoviska vypadá to tak jako by pro politiky platila jiná morálka.“¹¹⁸

Krejčí v podstatě vychází z vlastní zkušenosti politického hlediska, všímá si jakoby vlastní politické etiky, která by však neměla existovat, neboť pro každého by měla platit stejná pravidla. Přesto se rozmáhá přetvářka a touha po úspěchu z jakoukoli cenu.

„Také politik musí býti zásadový člověk mravně povznesený a politika musí býti založena na zásadách správných, o nichž myslíme, že odpovídají principům sociálního vývoje...“¹¹⁹

V podobných téměř stížnostech na společnost by byl Krejčí poplatný i dnes. Kolikrát kolem sebe slyším věty ve smyslu toho, že pro politiky neplatí stejná

---

¹¹⁷ František Krejčí. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/krejfr.html>

¹¹⁸ Krejčí, František. *Politika a mravnost*. Praha: Volná myšlenka, 1932, s. 7.

¹¹⁹ Krejčí, František. *Politika a mravnost*. Praha: Volná myšlenka, 1932, s. 9.

pravidla jako pro obyčejné lidi. V tomto ohledu by byl možná Krejčí zklamán, že to co společnosti vyčítal v roce 1932, se do dnešního dne zase tolik nezměnilo.

Krejčí se dotýká i dalšího tématu vhodného pro dnešek, a sice veřejného mínění. Veřejné mínění se podle něj dostává do konfliktu s mravností. Jedním z problémů je i snaha přenést spravedlnost do posmrtného života, který ale Krejčí popírá. Společenský konsensus není a nemůže být kritériem mravnosti.

„Lidstvo vede mravní ideál. To neznamená, že všichni lidé v každém společenském celku ve smyslu tohoto ideálu jednají, ani že všichni cítí povinnost tak jednati.“¹²⁰

Dalším problémem společnosti může být i nejasnost pojmů právo, zákon a mravnost, čili toho co smím, co mám a co musím dělat.¹²¹ Zákon a právo jsou si blíže než právo a morálka. Co je mravní, je totiž vnitřně závazné, tedy pro nás těžce porušitelné na rozdíl od pouhého právního pojetí. Tyto tři pojmy jsou vzájemně nezávislé. Právo je na rozdíl od morálky vynutitelné a jeho porušení se trestá.

Z tohoto hlediska Krejčí vysvětluje pojem politika jako orgán, který schvaluje právní zákony a tresty za jejich porušování. Tyto zákony musí však vycházet ze společnosti a měly by vést k jejímu lepšímu fungování. Krejčího požadavek v podstatě zní, aby i v politickém životě platily mravní principy.

Politika a mravnost plní pro Krejčího ještě jeden smysl. Vedle snahy o dovysvětlení, popř. i korekci některých svých myšlenek, vyjadřuje se zde autor i k jiným filozofům své doby, kteří se s ním během let dostávali do polemik, nebo kteří mohou mít na společnost či mravnost odlišný názor. Prostor je zde tedy věnován např. pro vyvrácení tvrzení Vorovky nebo vyrovnání se sociologickými názory Bláhy. Kromě těchto dvou, které zmiňuji ve své práci i já, se zde objevují i jiná jména činná v Krejčího době. Za všechny bych jmenovala např. Rádla, Engliše nebo Fischera.

Jako velice zajímavé mi přijde zhodnocení Jaroslavy Schlegelové Krejčího etiky. Ta o ní tvrdí, že:

„je nejslabším článkem systému Františka Krejčího, dokumentuje jasně třídní i gnozeologické meze české filozofie 20. století, nevědeckost a historickou

---

¹²⁰ Krejčí, František. Politika a mravnost. Praha: Volná myšlenka, 1932, s. 21.

¹²¹ Tamtéž, s. 111.

*bezperspektivnost Krejčího varianty pozitivismu, iluzornost a neudržitelnost jeho modelu českého socialismu.*¹²²

Toto zhodnocení části Krejčího díla však mohlo být způsobeno i datem vzniku práce, která vyšla ještě před rokem 1989. Do tisku šla publikace roku 1988, přestože titulní strana mluví o tom, že kniha *František Krejčí a jeho současníci* vyšla roku 1990.

---

¹²² Schegelová, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 121.

4 Pokus o porovnání vybraných témat s názory některých filozofů první republiky

Jaroslava Schlegelová ve své publikaci o Františku Krejčím¹²³ označuje za jeho současníky kromě mnohokrát zmiňovaného prvního československého prezidenta Masaryka další 3 významné filozofy té doby. Jedná se o Františka Čádu, Františka Drtinu a Innocence Arnošta Bláhu.

V této části své práce bych ráda porovнала některé vybrané myšlenky těchto významných osobností první republiky s některými Krejčího názory.

František Drtina byl Krejčího přítelem a kolegou stejně jako František Čáda. Oba tito muži společně s Krejčím zakládali Českou mysl. S oběma byl Krejčí posluchačem Masarykovým. A oba také byli Krejčího souputníky, co se týká věrnosti pozitivismu.

Drtinův názor na svět byl podobný názoru Krejčího a Masaryka. Různil se v přístupu k některým konkrétním tématům. Drtina však na rozdíl od Krejčího tíhl k náboženství. Typická pro něj byla touha „po rozvíjení křesťanské tradice humanismu, na které spočívá evropská kultura, touha po toleranci mezi všemi historicky vzniklými konfesemi...“¹²⁴

V čem se Drtina liší od Krejčího je jeho pojetí emancipace žen a jejich vzdělávání. Drtina chápe ženskou emancipaci jako problém politický a pedagogický.¹²⁵ Oproti tomu Krejčí pojem emancipace žen chápe pouze jako problém intelektuálního povznesení.

Drtina na rozdíl od Krejčího nevytváří žádnou vědomě propracovanou etiku. František Čáda však ano. „*Na rozdíl od Krejčího koncipuje své pojetí filozofie mnohem více pod vlivem moderního posunu stanovisek klasického pozitivismu, jako*

---

¹²³ Schegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990.

¹²⁴ Pešková, Jaroslava. František Drtina (1861 – 1925). Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1991, s. 9.

¹²⁵ Cach, Josef. František Drtina. Filozof, pedagog a reformátor školství, představitel kultury a státník. Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003, s. 24 – 25.

analýzu výsledků rozmanitých věd, ve smyslu „správného poznávání“, [...] filozofie je u něho daleko více zatlačena do defenzívy náboženstvím...“¹²⁶

Čáda se podobně jako Krejčí zabýval psychologií. Konkrétně dětskou psychologií a výchovou. Zatímco na poli obecné psychologie ve srovnání s Krejčím, který je považován za zakladatele vlastní české psychologie, nejsou jeho přínosy nijak významné, jeho pedopsychologie znamenala v českém prostředí významný posun.¹²⁷ A přestože se i Krejčí výchovy ve svém díle dotkl, v tomto ohledu se s Čádou nemohl měřit.

4.1 Innocenc Arnošt Bláha

Innocenc Arnošt Bláha žil v letech 1879 – 1960. Z filozofického hlediska navazuje na Masaryka, zároveň však představuje v českých podmínkách přechod od klasického pozitivismu k sociologickému objektivismu. Právě jako sociolog je často vnímán.¹²⁸

K Bláhovi mám jako novoměstský rodák zvláštní vztah. Tento univerzitní profesor totiž 15 let vyučoval na gymnáziu, na které jsem sama chodila. Tehdy ovšem jako učitel na Reálce v Novém Městě na Moravě. V rámci této práce je brán na zřetel z hlediska jeho vztahu k Františku Krejčím, respektive k jeho učení.

Stejně jako Krejčí, i Bláha žil a vědecky působil za první republiky. A jako sociolog se vyjadřuje k podobným tématům jako Krejčí. V některých svých příspěvcích dokonce přímo ke Krejčímu.

Bláha nesouhlasí s Krejčím v otázce těsného propojení sociologie a psychologie. Zatímco Krejčí je přesvědčen o propojenosti chování jedince a společnosti, Bláha oponuje, že jevy sociologické se řídí jinými principy než jevy psychologické. Reakce společnosti jsou odlišné od reakce jedinců.

---

¹²⁶ Schegelová, Jaroslava. František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 93.

¹²⁷ Cach, Josef. František Čáda a mezioborové vztahy i experimenty. Praha: Karolinum, 2000, s. 32 - 33.

¹²⁸ Innocenc Arnošt Bláha. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/blaha.html>

„Reakce sociální předpokládá vědomí společného cíle všech členů společnosti a vědomí solidárnosti či vzájemné odpovědnosti [...] Různost kolektivní reakce je podmíněna růzností vnějšího nebo vnitřního, mimospolečenského nebo ze společnosti vycházejícího impulsu...“¹²⁹

V rámci svých rozdílných názorů pak Bláha odlišuje psychologii od sociologie. Zatímco jevy psychické jsou zkoumány psychologii, kdekoli se v životě objeví včetně psychické stránky společnosti, sociologie studuje společenské organizace.

Bláha mravnost nespojuje výhradně s problémem lidského poznání, ale akcentuje i otázky lidského hodnocení a kladení cílů. Společnost je v jeho systému individuální vnitřkem i vnějškem, tedy na rozdíl od Krejčího jedinec nejenom utváří společnost, ale i společnost utváří jedince. Společnost se tak u Bláhy stává aktivním, tvořivým subjektem.¹³⁰

Ačkoli Bláha a Krejčí se v některých aspektech svého myšlení poměrně značně liší, mají i některé věci společné. Oba dva publikovali roku 1922 spisy zabývající se etikou. U Krejčího to byla jeho *Pozitivní etika*, I. A. Bláha vydává *Filosofii mravnosti*.

Oba dva představují ve svých dílech etiku, kterou prezentují jako vědeckou, vykládají morálku na přirozeném základě. A oba dva používají metodu pozitivistickou.

Bláha však věří (a právem), že překračuje svým filozofickým stanoviskem v sociologii Krejčího pozitivismus, proto pro svůj názor, že sociální jevy mají stránku objektivní i subjektivní, kolektivní i individuální, zvolil pojmenování kritický realismus. Bláha odmítá Krejčího pojetí společnosti jako souhrnu individuí pouze aplikující své individuální etické normy na společnost.¹³¹ A ačkoli Bláha s Krejčím v některých ohledech nesouhlasil, stejně jako Krejčí považoval pozitivistickou metodu za jedinou možnou.

---

¹²⁹ Bláha, Innocenc Arnošt. *Československá sociologie. Od svého vzniku do roku 1948*. Brno: Doplněk, 1997, s. 100.

¹³⁰ Schegelová, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990, s. 111 – 112.

¹³¹ Zouhar, Jan, Helena Pavlincová a Jiří Gabriel. *Demokracie je diskuse... Česká filosofie 1918 - 1938*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 105.

„Ve Filosofii mravnosti Bláha na příkladu etiky ukazuje, jak by bylo možné upravit Krejčího koncept vědecké filosofie, aby se mohla adekvátněji uplatnit její světonázorová funkce.“¹³²

4.2 T. G. Masaryk

Tomáš Garrigue Masaryk je v této práci zmiňován hned na několika místech. Tento rodák z Hodonína byl o pouhých 8 let starší oproti Krejčímu. Přesto vystupoval jako jeho učitel a starší kolega. Několikrát Krejčímu i pomohl v jeho vědecké kariéře. Je to jedna z nejvýznamnějších osobností České republiky. Ne náhodou je s ním spojena věta: Zasloužil se o Český stát.

„Ve své osobnosti uskutečňuje Masaryk řídké a dosti vzácné spojení filosofa a politika, myslitele a bojovníka, theoretika a praktika.“¹³³ Jako politik je vědecký, i zde usiluje o poznání a myšlení věcné i metodické, zároveň o něm můžeme říct, že byl politikem etickým, což není právě běžné spojení v dějinách politiky.

„Filozofii M. [Masaryk] vždy chápal nikoli jako systematickou teoretickou tvorbu, ale především jako součást praktické reflexe o naléhavých problémech soudobého člověka a společnosti, úvah o „krizích“ a „otázkách“ a o cestách k jejich řešení. Střídavě u něho vystupují do popředí dvě trvalé, navzájem se propojující a doplňující komponenty: filozofie člověka a filozofie dějin.“¹³⁴

Masaryk využívá některé aspekty pozitivismu, především v otázce empirie. Nicméně se s pozitivismem Comteho jak v otázce teologie, tak v otázce objektivit sociologie a filozofie dějiny. Vytyká mu především to, že pro samá přírodní fakta přehlíží samostatnou a odlišnou oblast ducha.¹³⁵

---

¹³² Zouhar, Jan, Helena Pavlincová a Jiří Gabriel. Demokracie je diskuse... Česká filosofie 1918 - 1938. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005, s. 102.

¹³³ Trapl, Miloslav. Vědecké základy Masarykovy politiky. Pokus o soustavný výklad Masarykovy politické teorie. Brno: Zář, 1947, s. 25.

¹³⁴ Tomáš Garrigue Masaryk. In: Slovník českých filosofů [online]. Brno: Masarykova Univerzita [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/masar.html>

¹³⁵ Trapl, Miloslav. Vědecké základy Masarykovy politiky. Pokus o soustavný výklad Masarykovy politické teorie. Brno: Zář, 1947, s. 63- 64.

Překvapivě se Masaryk v kritice Comteho shoduje s Krejčím. Ten navzdory faktu, že je pozitivista, rozchází se s francouzským pozitivismem a podrobuje ho v rámci svého díla kritice. Krejčí se však přimyká k pozitivismu anglickému, ale Masaryk pozitivismus spíše opouští.

Krejčí i Masaryk se shodují v tom, že etika je věda. Masaryk touží mít mezi vědy zařazenou i filozofii. Avšak právě zde se s Krejčím zásadně rozchází – Krejčí je v podstatě nenáboženský myslitel v rámci své filozofie, kdežto Masaryk k náboženství naopak velmi inklinuje. Právě v otázce náboženství je i největší odlišnost Masarykova filozofického myšlení od pozitivismu. Přitom se oba názorově shodují v tom, že transcendentno je nepoznatelné rozumem.

„Není-li mravnost možná bez přesvědčení o existenci boha osobitého a duše nesmrtelné, není také etika možná na základě vědeckém. Etika vyžadovala by předpoklady metafysické – to jsou právě ty dvě představy – a metafysické předpoklady znemožňují postup vědecký. Ale etika jako věda musí být možná.“¹³⁶

Masaryk i Krejčí se vyjadřují k některým sociologickým jevům. Za všechny bych jmenovala problematiku sebevraždy. Masaryk se k tomuto společenskému problému poprvé vyjadřuje již roku 1881 spisem *Sebevražda*.

Když Krejčí popisuje jev sebevraždy, vychází právě z Masarykovy práce, dokonce na něj i odkazuje. Pověštinou se v tomto ohledu drží Masarykovy teorie a toho, jak ji sám pochopil. Přesto se v některých chvílích liší.

Zatímco Krejčí tento jev vysvětluje již tradičně pouze psychologicky, podle Masaryka je problém i v oblasti kulturně historické. Krejčí se sám staví do polemiky k Masarykovi, kdy říká, že problém sebevražd není polointeligence, jak tvrdí Masaryk, nýbrž je to problém inteligence jako takové.

Krejčí rozvíjí myšlenky, že čím větší inteligence, tím více sebevrahů. Jak bylo předestřeno v kapitole o pojetí člověka u Krejčího, tito lidé nejsou schopni a ochotni snášet služebnost a křivdy společnosti, proto mohou chtít vysvobodit se z takového života sebeusmrcením.

„Tato okolnost jest v etickém ohledu pro posouzení samovraždy úmyslné, po rozvaze podniknuté, zajisté polehčující. I kdybychom samovraždu považovali za

---

¹³⁶ Krejčí, František. Masaryk jako filosof a jeho filosofie. In: Beneš, Edvard a kol. T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám. 2. vyd. Praha: Čin, 1930, s. 60.

*zločin, nemohli bychom ji stavěti do jedné řady se zločiny, jichž cílem je poškození nebo zničení života bližního.*¹³⁷

A zatímco Krejčí takovéto sebevrahy téměř omlouvá, já nikoli. Ačkoli možná není prvotním úmyslem ublížit bližnímu, přesně to sebevrazi podle mne činí. Navíc jsem bytostně přesvědčena, že není taková sociálně bezvýhodná situace, která by omlouvala sebevraždu.

Masaryk vidí k sebevraždě jedinou možnou omluvu, a sice děje-li se z ušlechtilých motivů. Ačkoli ji může omluvit, nemůže ji už odpustit, neboť i tak jde o násilné ukončení života, tedy nepřírozené a nemravné.

Tato otázka se tak dotýká tématu i dnes velmi aktuálního – eutanázie. Nastavuje otázku, zda je svévolné ukončení vlastního života omluvitelné, či dokonce odpustitelné.

---

¹³⁷ Krejčí, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922, s. 187.

5. Zařazení tématu do výuky

Filozofie je specifický obor, který se nevyučuje na všech typech škol. Jedná se o náročnou disciplínu, proto je určena pro střední školy. Filosofie bohužel není vnímána na některých školách jako podstatná věda, a proto jí ani tam není věnován dostatečný prostor. Osobnost Františka Krejčího není ani natolik významná z hlediska obecných dějin českého národa, jako byl například Jan Amos Komenský, o kterém jsem psala svoji bakalářskou práci, nebo T. G. Masaryk, o kterém se zmiňuje i tato práce, aby o ní mohli mít žáci pojem z oblastí všeobecných znalostí.

Z těchto důvodů se nemůžeme bavit o tom, že bychom toto téma mohli zařadit do hodin na základních školách. Bohužel ani odborné střední školy nemají takovou časovou dotaci, kdy bychom si mohli dovolit zařadit specifičtější jména české filosofie, která jsou jako v případě Františka Krejčího dnes spíše pozapomenutá. Přestože se obsah hodin liší na téměř každé škole, konečné rozhodnutí o jejich náplni je v kompetenci ředitelů škol, popř. předsedů předmětových komisí. Z uvedeného mi vyplývá nejadekvátnější možnost, kdy a kde zařadit toto zajímavé a spíše rozšiřující téma do hodin, a to jsou hodiny společenských věd na gymnáziích, popřípadě do výuky společenskovedních seminářů, kde by se prostor a potřebná chuť i vybavenost studentů dala předpokládat. Proto se následující část bude zabývat právě zařazením Františka Krejčího do výuky na gymnáziích.

5.1 Střední školy – gymnaziální vzdělávání

Jak již bylo několikrát zmíněno, František Krejčí je vnímán především jako filozof. Z toho důvodu jej do výuky nelze zařadit jinam než do filozofie.

Podíváme-li se na téma z hlediska zařazení do RVP, spadá filozofie pod vzdělávací oblast Člověk a společnost. „Záměry vzdělávací oblasti jsou realizovány především prostřednictvím vzdělávacích oborů Občanský a společenskovední základ, Dějepis a Geografie.“¹³⁸

---

¹³⁸ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 38. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

Občanský a společenskovední základ je následně realizován vzdělávacím obsahem čítajícím témata: Člověk jako jedinec, Člověk ve společnosti, Občan ve státě, Občan a právo, Mezinárodní vztahy a globální svět a Úvod do filozofie a religionistiky.¹³⁹ Filozofie je tedy tradičně dávána na závěr humanitního středoškolského vzdělání. Je chápána jako věda, ze které vycházejí ostatní společenské vědy¹⁴⁰, a je tedy nutné mít jakési vědomostní předpoklady.

Předpokládané zvládnuté učivo jako výstupní požadavky střední školy z oblasti filozofie jsou dva: podstata filozofie – základní filozofické otázky, vztah filozofie k mýtu, náboženství, vědě a umění; a filozofie v dějinách – klíčové etapy a směry filozofického myšlení.¹⁴¹ Z toho je patrné, že RVP nechává ředitelům, potažmo vyučujícím společenských věd poměrně volnou ruku v širokém spektru učiva.

Co se týká očekávaných výstupů relevantních pro toto téma, tak „žák:

- ✓ *objasní podstatu filozofického tázání, porovná východiska filozofie, mýtu, náboženství, vědy a umění k uchopení skutečnosti a člověka*
- ✓ *rozliší hlavní filozofické směry, uvede jejich klíčové představitele a porovná řešení základních filozofických otázek v jednotlivých etapách vývoje filozofického myšlení*
- ✓ *eticky a věcně správně argumentuje v dialogu a diskusi, uvážlivě a kriticky přistupuje k argumentům druhých lidí, rozpozná nekorektní argumentaci a manipulativní strategie v mezilidské komunikaci*
- ✓ *posuzuje lidské jednání z hlediska etických norem a svědomí jednotlivce, objasní dějinnou proměnlivost základních etických pojmů a norem.*¹⁴²

Tyto jednotlivé požadované výstupy lze uplatnit i v práci a osobnosti Františka Krejčího. Žák musí mít za sebou již základy filozofie, aby mohl kriticky přistoupit k informacím o Františku Krejčím. Vzhledem k tomu, že Krejčího řadíme mezi zástupce českého pozitivismu, musejí mít žáci znalosti z oblastí filozofických

---

¹³⁹ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 39 - 42. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

¹⁴⁰ Jirásková, Věra a kol. Základy společenských věd. Praha: Europlex Bohemia, 2004, s. 23.

¹⁴¹ Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007, s. 42. [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

¹⁴² Tamtéž.

směrů a jejich základních premisách. František Krejčí ve svém díle působí také jako etik, s čímž se vypořádává třetí uvedený očekávaný výstup, stejně jako jej lze uplatnit u výstupu čtvrtého.

Z hlediska díla tohoto filozofa, lze uvažovat o jeho zařazení do vzdělávacího obsahu Člověk a jedinec, do kterého spadá učivo psychologie. František Krejčí byl v této oblasti velice aktivní. Podle jeho učebnic se v jeho době dokonce učilo. Nicméně osobně se přiklání spíše k možnosti zmínit se žákům o této jeho činnosti v rámci jeho práce jako filozofa s širokým rozhledem několika humanitních věd.

5.2 Zařazení tématu dle ŠVP

V předchozí části jsem rozebrala teoretické hledisko zařazení osobnosti Františka Krejčího do výuky z hlediska náležitostí předepsaných státem – tedy zařazení dle RVP. Nyní bych se ráda podívala na konkrétní zařazení do výuky. Jako příklad jsem si vzala s laskavým dovolením školy, kde jsem konala svoji pedagogickou praxi, ŠVP Gymnázia V. Makovského se sportovními třídami v Novém Městě na Moravě.¹⁴³

Učební plán školy stanovuje šesti hodinovou časovou dotaci předmětu Základy společenských věd. Přičemž v posledním, maturitním ročníku jsou ZSV věnovány 2 hodiny týdně. Právě ve 4. ročníku je probírána filozofie.

Kromě tohoto pevně stanoveného předmětu má škola i předmět povinně volitelný, který spadá do oblasti společenskovedního základu. Jedná o Společenskovední seminář, který je k dispozici ve třetím i ve čtvrtém ročníku. Ve třetím ročníku je přitom časová dotace dvouhodinová a ve čtvrtém už tříhodinová.

„Smyslem předmětu Základy společenských věd je usnadnit žákovi orientaci v současné společnosti, připravit ho na samostatný a odpovědný občanský život s aktivním přístupem ke svému sociálnímu prostředí. Předmět přináší žákům základní informace z mnoha humanitních oborů, žák získá znalosti a vědomosti o podstatě lidské psychiky, o uspořádání společnosti a zákonitostech, na nichž stojí lidská

---

¹⁴³ Školní vzdělávací program pro čtyřleté gymnázium všeobecné. Nové Město na Moravě: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě, 2017. [cit. 2019-04-03] Dostupné z: https://www.gynome.cz/images/ostatni/svp_2017/svp_VG_ctyrlate_2017.pdf

*společnost, o filozofickém pohledu na život a svět.*¹⁴⁴ Toto je výňatek z obsahového vymezení předmětu. Za podstatné já zde považuji především informaci, že předmět přináší základní informace o filozofickém pohledu na život a svět. S tím se pojí učivo podstata filozofie a dějiny filozofie – antická, středověká, novověká a soudobá.¹⁴⁵ Další podstatnou informací u tohoto předmětu je, že filozofie je nadále rozvíjena v rámci předmětu Společenskovední seminář ve 4. ročníku.

SVS navazuje a rozšiřuje obsah učiva předmětu Základů společenských věd. V rámci semináře jsou opakovány i maturitní okruhy. Jedním z nich je i česká filozofie, která je přesně tím místem, kam bych zařadila tohoto filozofa. Konkrétněji tedy do české filozofie 19. a 20. století¹⁴⁶, kam mimo jiné řadí Masaryka nebo Patočku jako nejvýznamnější představitele tohoto období.

Jak jsem se již zmínila v části týkající se zařazení tématu podle RVP, mohl by se František Krejčí probírat i v rámci české psychologie. Jako člověk, který stál v podstatě u zrodu české psychologie, zasloužil se vznik psychologického centra v rámci Karlovy univerzity, dlouhá léta vedl psychologický seminář a podle jehož učení studovali tehdejší žáci, by si alespoň zmínku zasloužil.

V takovém případě bychom Krejčího jako psychologa brali jistě v rámci dějin české psychologie. Podle RVP se stále pohybuje v rámci vzdělávací oblasti Člověk a společnost, konkrétně v části Občanský a společenskovední základ. V teoretické rovině by se tedy oproti filozofii posunul pouze vzdělávací obsah. Psychologie je probírána ve vzdělávacím obsahu Člověk jako jedinec.

Toto učivo je předmětem 1. ročníku. Vize představení Františka Krejčího jako filozofa první republiky by pak spadala podle mé koncepce hned do úvodu

---

¹⁴⁴ Školní vzdělávací program pro čtyřleté gymnázium všeobecné. Nové Město na Moravě: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě, 2017, s. 156. [cit. 2019-04-03] Dostupné z: https://www.gynome.cz/images/ostatni/svp_2017/svp_VG_ctyrylete_2017.pdf

¹⁴⁵ Tamtéž, s. 162.

¹⁴⁶ Peňáz, Pavel. Maturitní okruhy ze základů společenských věd. In: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě [online]. Nové Město na Moravě: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě, 2010 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.gynome.cz/aktuality-zaklady-spolecenskych-ved/137-maturitni-okruhy-ze-zaklad-spoleenskych-ved>

psychologie. V rámci otázky co je psychologie a jaký byl její vývoj, jak se jako věda osamostatnila a v neposlední řadě, jak je to s psychologíí na našem území.

Přestože se Krejčí z hlediska české psychologie jeví jako poměrně významná osobnost, osobně bych ho z časových důvodů a naplněnosti předmětu nerozebírala v nějakém větším měřítku. Podrobněji se u této osobnosti můžeme zastavit v rámci filozofie, jak již bylo rozebráno výše.

Závěr

František Krejčí. Vynikající osobnost českých dějin, o které se dnes příliš nemluví. Dokonce bych jej označila i za pozapomenutou osobnost. A je to škoda. Tento učitel a filosof vyslovil mnoho zajímavých teorií, které by jistě mohly být předmětem hlubšího zkoumání. Už to, že často polemizoval s takovou osobností, jako byl Masaryk, mluví o jeho výjimečnosti.

František Krejčí spolu se svými kolegy, se kterými zakládal náš první filozofický časopis *Nová mysl*, představuje jednu etapu vývoje české filozofie. O to zarážející je, že před zadáním své diplomové práce jsem o něm jako o významném českém filozofovi v podstatě neslyšela. Což je jistě škoda. V dnešní době trochu opomíjený filozof s beze sporu zajímavými názory v různých oblastech filozofie, etiky i psychologie, má jistě své místo v našich dějinách, o kterém by se mělo mluvit.

Bohužel Krejčímu dnes ani nepřidává fakt, že jeho díla neprošla žádnou reedicí. Veškeré primární materiály, ke kterým jsem měla možnost se dostat, vyšly za první republiky, popřípadě ještě za Rakousko-Uherska. S tímto faktem souvisí i jazyk, který by dnešní čtenář popsal v lepším případě jako knižní, rozhodně ne zcela běžný, a myšlenky se tak mohou v některých případech trochu ztrácet. Tato fakta ztěžují zpřístupnění tohoto autora dnešním studentům a čtenářům obecně. Zatímco o Masarykovi jako filozofovi se mluví neustále, Krejčí, o kterém Jiřina Popelová dokonce napsala, že je to náš největší psycholog a pozitivistický filozof¹⁴⁷, a který se vědeckému životu na rozdíl od Masaryka věnoval po celý svůj život, je dnes téměř zapomenut.

Cílem této práce bylo alespoň v úsporném měřítku, který jí byl vymezen, pokusit se o přiblížení jeho osoby a díla. Vzhledem k tomu, že František Krejčí byl činným teoretikem na poli literárním, nemohla tato práce ani zdaleka postihnout veškeré jeho myšlenky. Z toho důvodu jsem se zaměřila na jeho dílo z hlediska člověka a společnosti.

Ve své práci jsem se pokusila na Krejčího životě nastínit nejenom vývoj jeho akademické dráhy, ale i osudy Československa, které nemohly nezasáhnout do činnosti a života celého národa. Několikrát se zmiňuji o tom, že Krejčí byl

---

¹⁴⁷ Popelová, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942, s. 11.

významným psychologem a filozofem přelomu 19. a 20. století. Toto tvrzení se pokouším potvrdit zařazením Krejčího do dějin českého filozofického myšlení.

Krejčího konkrétní učení o člověku a společnosti je zde rozebíráno především z hlediska jeho stěžejního díla z oblasti etiky – *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Právě zde Krejčí rozvíjí svoji definici mravnosti, která je platná pro celý jeho etický systém. Stejně tak je na tomto díle vidět, že ačkoli Krejčí nepíše přímé sociologické spisy, společností se zabývá poměrně obsírně.

Krejčí a jeho myšlenky jsou v předposlední kapitole dány do kontextu konkrétních osobností první republiky a jejich myšlení. Poukazují přitom pouze na některé aspekty jejich společných i rozdílných názorů, které však ilustrují a doplňují celkový pohled na Krejčího.

Poslední část práce je věnována zařazení tohoto specifického tématu do výuky na gymnáziích. A sice v rámci výuky filozofie.

Práce doufám naplnila svůj cíl a představila Františka Krejčího jako takovou osobnost, jejíž jméno si zaslouží být připomínáno.

Seznam zkratk

ČM	Česká mysl
RVP	Rámcový vzdělávací plán
SVS	Společenskovědní seminář
ŠVP	Školní vzdělávací plán
VM	Volná myšlenka
ZSV	Základy společenských věd

Prameny a literatura

Antologie z dějin českého a slovenského filozofického myšlení. Od roku 1848 do roku 1948. Praha: Nakladatelství Svoboda, 1989.

BENEŠ, Edvard a kol. *T. G. Masarykovi k šedesátým narozeninám.* 2. vyd. Praha: Čin, 1930.

BLÁHA, Innocenc Arnošt. *Československá sociologie. Od svého vzniku do roku 1948.* Brno: Doplněk, 1997.

BLÁHA, Innocenc Arnošt. *Kultura a politika.* Brno: Zemská osvětová rada v Brně, 1946.

CACH, Josef. *František Čáda a mezioborové vztahy i experimenty.* Praha: Karolinum, 2000.

CACH, Josef. *František Drtina. Filozof, pedagog a reformátor školství, představitel kultury a státník.* Pardubice: Univerzita Pardubice, 2003.

CETL, Jiří. *Český pozitivismus.* Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1981.

Česká filozofie ve 20. století I. Směry, osobnosti, problémy. Brno: Vydavatelství Masarykovy univerzity, 1995.

Dějiny země Koruny české II. Od nástupu osvícenství po naši dobu. 4. vyd. Praha: Paseka, 1997.

DESCARTES, René: *Rozprava o metodě.* Jan Laichter, Praha 1947.

Filosofický slovník. 2. opr. a rozš. vyd. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 1998.

JIRÁSKOVÁ, Věra a kol. *Základy společenských věd.* Praha: Europlex Bohemia, 2004 .

KRÁL, Josef. *František Krejčí.* Praha: Česká akademie věd a umění, 1935.

KREJČÍ, František. *O filosofii přítomnosti.* Praha: Jan Laichter, 1904.

KREJČÍ, František. *Filosofie posledních let před válkou.* Praha: Jan Laichter, 1918.

KREJČÍ, František. *Filosofie posledních let před válkou.* 2. vyd. Praha: Jan Laichter, 1930.

KREJČÍ, František. *Politika a mravnost.* Praha: Volná myšlenka, 1932.

- KREJČÍ, František. *Positivism a výchova*. Praha: Dědictví Komenského, 1906.
- KREJČÍ, František. *Positivní etika jakožto mravouka na základě přirozeném*. Praha: Jan Laichter, 1922.
- KREJČÍ, František. *Základy vědeckého systému psychologie*. Praha: Česká akademie věd a umění, 1929.
- LOUŽIL, Jaromír. *František Krejčí (1858 – 1934)*. Praha: Literární archiv památníku národního písemnictví, 1966.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Moderní člověk a náboženství*. Praha: Jan Laichter, 1934.
- MASARYK, Tomáš Garrigue. *Sebevražda hromadným jevem společenským moderní osvěty*. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 1998.
- PEŠKOVÁ, Jaroslava. *František Drtina (1861 – 1925)*. Praha: Ústav pro informace ve vzdělávání, 1991.
- POPELOVÁ, Jiřina. *Filosof František Krejčí*. Praha: Nakladatelství Národní práce, 1942.
- SCHLEGLOVÁ, Jaroslava. *František Krejčí a jeho současníci. Úvaha o české pozitivistické etice*. Praha: Univerzita Karlova, 1990.
- Stručný filosofický slovník*. Praha: Svoboda, 1966.
- ŠIMSA, Jaroslav a Josef NAVRÁTIL, eds. *Sborník ku poctě Františka Krejčího: Práce a vzpomínky jeho žáků a přátel*. Praha: Čin, 1929.
- TRAPL, Miloslav. *Vědecké základy Masarykovy politiky. Pokus o soustavný výklad Masarykovy politické teorie*. Brno: Zář, 1947.
- VOROVKA, K. *Polemos. Spory v české filosofii v letech 1919 – 1925*. Praha: Sfinx, 1926.
- Živé hodnoty Masarykova Československa pro 21. století. Polistopadové bilance a výhledy*. 4., shrnující, aktuální, doplněné a upravené vydání. Brno: Pedagogická fakulta Masarykovy univerzity, 2012.
- ZOUHAR, Jan, Helena PAVLINCOVÁ a Jiří GABRIEL. *Demokracie je diskuse... Česká filosofie 1918-1938*. Olomouc: Nakladatelství Olomouc, 2005.

Elektronické zdroje

BRDIČKA, Bořivoj. Tramvajové dilema a infromatické myšlení. *Metodický portál RVP* [online]. [cit. 2019-06-16]. Dostupné z: <https://spomocnik.rvp.cz/clanek/22042/>

Česká mysl [online]. Praha: Jan Leichter, 1900, 1(1). [cit. 2019-05-04]. Dostupné z: <https://nb.vse.cz/kfil/elogos/archives/mysl-1/>

K úmrtí prof. dr. Františka Krejčího. *Národní politika*. Praha: 52 (142), 1934, s. 5. [cit. 2019-06-03]. Dostupné z: <http://kramerius.nkp.cz/kramerius/PShowPageDoc.do?id=8172501>

PEŇÁZ, Pavel. Maturitní okruhy ze základů společenských věd. In: *Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě* [online]. Nové Město na Moravě: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě, 2010 [cit. 2019-03-28]. Dostupné z: <https://www.gynome.cz/aktuality-zaklady-spolecenskych-ved/137-maturitni-okruhy-ze-zaklad-spoleenskych-vd>

Rámcový vzdělávací program pro gymnázia [online]. Praha: Výzkumný ústav pedagogický v Praze, 2007 [cit. 2019-04-06]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/rvp-pro-gymnazia>

Slovník českých filosofů [online]. Brno: Katedra filosofie FF MU [cit. 2019-04-02]. Dostupné z: <https://filozofie.phil.muni.cz/vyzkum/publikace/scf/abecedni-seznam>

Školní vzdělávací program pro čtyřleté gymnázium všeobecné. Nové Město na Moravě: Gymnázium V. Makovského se sportovními třídami Nové Město na Moravě, 2017. [cit. 2019-04-03] Dostupné z: https://www.gynome.cz/images/ostatni/svp_2017/svp_VG_ctyrlete_2017.pdf

Anotace

Jméno a příjmení:	Radka Maděrová
Katedra:	Katedra společenských věd
Vedoucí práce:	PhDr. Petr Zima, Ph.D.
Rok obhajoby:	2019

Název práce:	Pojetí člověka a společnosti v díle Františka Krejčího
Název v angličtině:	Human and society in the work of František Krejčí
Anotace práce:	Cílem práce je zmapovat život a dílo českého filozofa Františka Krejčího s akcentací k jeho pojetí člověka a společnosti. Práce je členěna na několik částí. V první části se zabývám osobností Františka Krejčího. Druhá část je zaměřena na místo Krejčího v českých dějinách a v rámci českého filozofického prostředí. Třetí část je věnována Krejčího filozofii, především jeho pojetí člověka a společnosti. Předposlední část je věnována pokusu o srovnání vybraných témat Krejčího s prací některých filozofů tzv. první republiky. Práci uzavírá návrh zařazení uvedeného tématu do vyučování.
Klíčová slova:	František Krejčí, filozofie, člověk, společnost, etika
Anotace v angličtině:	The main purpose of the thesis is analysis life and work of Czech philosopher František Krejčí with focus on his conception of human and society. This thesis is divided into several parts. In the first part I wrote about the personality of František Krejčí. The second part is focused on the place of Krejčí in the Czech history and in the Czech philosophy. The Other part of the thesis is devoted to Krejčí's philosophy, especially his conception of human and society. Fourth part is about comparing some thesis of Krejčí with several philosoph of the Czechoslovakia. Final chapter is dedicated to usage of this theme in school.
Klíčová slova v angličtině:	František Krejčí, philosophy, human, society, ethics
Přílohy vázané v práci:	-
Rozsah práce:	66 stran
Jazyk práce:	Český jazyk